JOURNAL OF GENERAL TURKISH HISTORY RESEARCH
GENEL TÜRK TARİHİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
GTTAD

Cilt/Volume 6, Sayı/Issue 12, Temmuz/July 2024, ss. 729-756.

Geliş Tarihi–Received Date: 03.04.2024 Kabul Tarihi–Accepted Date: 16.06.2024

ARAŞTIRMA MAKALESİ – RESEARCH ARTICLE

SON DÖNEM OSMANLI EĞİTİM TARİHİNE ÖZGÜN BİR ÖRNEK: RESİMLİ MEKTEP ALEMİ

10.53718/gttad.1464539

ÜMÜT AKAGÜNDÜZ*- SEMA NUR KUMCAĞIZ**

ÖZ

Bu araştırmanın amacı *Resimli Mektep Alemi* dergisinden hareketle son dönem Osmanlı tarihinde eğitim düşüncesi ile okuryazarlığın dönüşen karakterini açığa çıkartabilmektir. Modernleşmenin basın hayatı ile eğitim-öğretim politikalarında yarattığı dönüşüm bilginin üretim ve yayılım kanallarına çağdaş fikir ve yöntemlerin eklenmesini sağlamıştır. XIX. yüzyılda hızını ve gücünü arttıran toplumsal, ekonomik ve düşünsel farklılaşmalar dönemin gelişmiş ülkelerinde yeni sembolik düşünme ve iletişim formları yaratırken Osmanlı Devleti'ni de bu sürece çekmiştir. Okuryazarlığın nitelik ve niceliğini matbuat kapitalizmi ile güçlendiren bu sürecin belirleme, bütünleştirme, yenileme ve yaratma fırsatlarının Osmanlı geleneğinde rahatlıkla izlenebildiği yerlerden birisi de eğitim temalı dergilerdir. Özellikle II. Meşrutiyet yıllarında basın hayatında yaşanan patlama süreli yayınları hem merkezde hem de çevrede yaygınlaştırmıştır. 1908-1918 yılları arasında döneminin ideolojik tartışma ortamlarının dışında popüler bilgiyi basitleştirerek anlatmayı amaçlayan pek çok dergi yayım hayatına başlamıştır. 23 Temmuz 1913-23 Nisan 1914 yılları arasında 14 sayı yayımlanan *Resimli Mektep Alemi*'nin imtiyaz sahibi Orhannes sorumlu müdürü ise Mustafa Figani'dir. Sayı başına ortalama 20 sayfaya sahip olan dergide "aile içi eğitim, beden eğitimi, uygulamalı eğitim, coğrafya eğitimi, görsel sanatlar eğitimi, köy eğitimi, okul öncesi eğitim, sağlık eğitimi" gibi eğitim temalı konuların yanında hikayeler, hatıratlar, siyasi metinler, bilimsel metinler, kadın temalı metinler yer edinmiştir. Dergi yoğun görsel kullanımıyla da dikkat çekmektedir. *Resimli Mektep Alemi*'nde avcılık, doğa, bilim, harita, hayvan, eğitim, manzara, silüet, karikatür ve portre mahiyetinde 267 adet görsel bulunmaktadır. Döneminin önemli özel okullarından "Şemsülmekatip" ve "Darülmuallimin'in" katkılarıyla hayat bulan dergi, Abdullah Cevdet, Ahmet Nuri, Ahmet Robenson, Berham Lütfü, Mahmut Kenan, Mehmet Celal, Mehmet Said, Muallim Bahaddin, Muallim İsmail Hakkı, Mustafa Figani, Orhan Nithat, gibi yazarlara sayılarını açmıştır. Eğitime yönelik teorik yaklaşımlar, eğitimde neler yapılması gerektiği, kadın eğitimine dair örnekler, bilginin popülerleştirilme çabası ile sağlık noktasında dikkat edilmesi gerekenler dergideki yazılarda izlenebilmektedir. Açıkçası dergide pozitivist bilgiyi yayma kaygısıyla sağlık sorunlarına gösterilen ilgi bilginin öğretici karakterini de belirginleştirmiştir. Tarama modeli ile doküman analizinden yararlanan bu nitel araştırmada amaçlı örneklem kullanılarak derginin biçimsel ve fikri karakterine odaklanılmıştır. Derginin bütün sayılarını içeren biçimsel analiz gerçekleştirildikten sonra amaçlı örneklemle dergiden seçilen Osmanlıca makalelerin transkripsiyonu yapılmıştır. Transkripsiyon sonrasında elde edilen veriler eğitim, kadın, sağlık ve pozitivist bilgi bağlamlarında irdelenmiştir. Yapılan değerlendirmeler *Resimli Mektep Alemi*'nin eğitim, bilim, doğa, uygulama, edebiyat, sağlık, kadın gibi temalardan hareketle akla ve bilime inanan, dönemin dış politika koşulları bağlamında militarizme kayabilen bir okuryazarlığın eğitim düşüncesinde belirginleştiğini göstermektedir. Kullanılan görseller, yayımlanan edebi metinler ve şiirler aracılığıyla bilginin farklı değerlendirme biçimleri de görülmektedir. Derginin içeriği ile dergide kullanılan görseller kültürel tema ve anlatımlardan yararlanan milliyetçi, pozitivist, militarist bakış açılarının dönem aydınlarının gözünde yükseldiğini somutlaştırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: II. Meşrutiyet, Dergiler, Eğitim, Okuryazarlık, Kadın.

* Prof. Dr., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Kırşehir/TÜRKİYE, E-Posta: umutakagunduz1@gmail.com , **ORCID ID:** 0000-0002-1785-1122.

** Doktora Öğrencisi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Kırşehir/TÜRKİYE, E-Posta: smnrkmcgz@gmail.com, **ORCID ID:** :0009-0005-4301-4263.

SON DÖNEM OSMANLI EĞİTİM TARİHİNE ÖZGÜN BİR ÖRNEK: RESİMLİ MEKTEP ALEMİ

AN ORIGINAL EXAMPLE OF THE RECENT OTTOMAN EDUCATION HISTORY: THE ILLUSTRATED SCHOOL WORLD (RESIMLI MEKTEP ALEMI)

ABSTRACT

This research aims to reveal the character of literacy transformed by education in recent Ottoman history, referencing the magazine "The Illustrated School World." In the modernization process, the change in press life and education-training policies have included contemporary ideas and methods for producing and disseminating information. The social, economic, and intellectual differentiations that increased their speed and power in the 19th century created new symbolic forms of thinking and communication in the developed countries of the period and attracted the Ottoman State to this process. One of the places where the identification, integration, renewal, and creation opportunities of this process, which strengthens the quality and quantity of literacy with print capitalism, can be easily observed in the Ottoman tradition is education-themed journals. *The Illustrated School World* was a magazine published between July 23, 1913, and April 23, 1914. It had 14 issues and was directed by Mustafa Figani. The magazine had an average of 20 pages per issue. It covered various topics such as family education, physical education, applied education, geography education, visual arts education, village education, preschool education, and health education. The magazine also featured stories, memoirs, political, scientific, and women-themed texts.The magazine also draws attention with its intense visual use. Hunting, nature, science, map, animal, education, and landscape in *The Illustrated School World.* There are 267 silhouette, caricature, and portrait images. The magazine came to life with the contributions of "Şemsülmekatip" and "Darülmuallimin," which were critical private schools of the period Abdullah Cevdet, Ahmet Nuri, Ahmet Robenson, Berham Lütfü Mahmut Kenan, Mehmet Celal, Mehmet Said, Muallim Bahaddin, Muallim Ismail Hakki Mustafa Figani, Orhan Nithat, such as the authors opened their numbers. Theoretical approaches to education, what should be done in education, examples of women's education, efforts to popularize knowledge, and things to be considered in terms of health can be followed in the articles in the journal. In this qualitative research, which uses document analysis with the survey model, the focus is on the formal and intellectual character of the journal by using purposeful sampling. After the formal analysis, including all issues of the journal, was carried out, the Ottoman articles selected were transcribed with a purposeful sample. The data obtained after transcription were examined in the contexts of education, women, health, and positivist knowledge. The assessment of "The Illustrated School World" reveals that it was centred around various themes such as education, science, nature, literature, health, women, and more. The magazine advocated for literacy based on reason and science; however, in the context of the foreign policy of the time, it had the potential to shift toward militarism. The content and visuals of the magazine reflect a rise in nationalist, positivist, and militarist perspectives that utilized universal and local cultural themes and narratives.

Keywords: Second Constitution, Magazines, Education, Literacy, Women.

GİRİŞ

Bilginin üretim ve yayılımının insanlık tarihinde oynadığı rol, geniş çaplı dönüşümlerin temel referanslarını oluşturmuştur. Toplumu sorunsuz bir üniter bütünlük olarak görmeyen Mann, ideolojik, ekonomik, siyasi ve askeri çatışmaların yanı sıra *"iletişim", "örgütlenme"* ve *"denetimin"* yoğunlaştırıcı niteliklerini de aktarmıştır.[1] Bu düzlemde tarihsel ve kültürel çatışmaları, kaynaşmaları ve benzeşimleri iletişim kanalları ile bilgi örüntüleri yönlendirmiştir. Mann'ın bahsettiği *"yoğunlaştırıcı"* unsur ve tasarımların insanı doğaya bağımlı olmaktan kurtardıkları söylenebilir. Wiesner Hanks'a göre *"sembolik düşünme"* ile *"sembolik iletişimden*" yararlanan *"belirleme, bütünleştirme, yenileme ve yaratma"* fırsatları insanı doğaya bağımlı olmaktan kurtarmıştır.[2] Yani ürettiği sembolleri dil ve yazı aracılığıyla farklılaştırarak aktarabilen insanın, doğayı kendi çıkarımlarından hareketle algılayabilmesi yaratabilen, bütünleştirebilen iletişim kanallarına kapı aralamıştır. Bu noktada Mann'ın da belirttiği üzere insani örgütlenmelerin yarattığı *"bürokratik", "hukuki", "dini"* kaynaşmalar elitler arası sürekli etkileşim kanallarını *"okuryazarlık"* sayesinde açık tutmuştur.[3] Klasik tarım toplumlarında okuryazarlığın fırsatlarından referans ve simge dilinin erişimini denetleyen elit tabakaların daha çok yararlandıklarını belirten Fortna'ya göre, okumanın ayrıcalıklı bir olgu olmaktan çıkarak popülerleşmesi çağdaş dünyayı şekillendirmiştir.[4] Özellikle Amerika Kıtası'nın keşfiyle başlayan dönüşüm, bilginin üretim ve yayılım kanallarını güçlendirerek okuryazarlık ve örgün eğitim sistemiyle desteklenen yeni belirleme, bütünleştirme, yenileme ve yaratma fırsatları tasarlamıştır. Burada söz konusu belirlemeler, bütünleştirmeler, yenilemeler ve yaratmalar Gellner'in de aktardığı gibi "*alt kültürlerin" "üst kültür"* etrafında kendilerini tanımlayabildikleri yeni modellere kapı aralamıştır.[5] Üst kültürün bağlayıcılığını sağlayan ise eski metinlerin gölgesinden uzaklaşarak doğayı ve matematiği anlamlandıran evrensel bilgilerdir. Örneğin, Grafton, Kolomb ve Vespuci'nin başarılarının *"yeni tip okuryazarlıkla"* bütünleştiğini anlatmaktadır. Amerika'yı keşfederken gittikleri yerlerin detaylı tanıtımlarını veren bu iki kâşifi

---

[1] Michael Mann, *İktidarın Tarihi: Başlangıçtan 1760'a Kadar Toplumsal İktidarın Kaynakları*, Phoenix Yayınları, İstanbul 2013, s. 13.
[2] Merry E. Wiesner-Hanks, *Kısa Dünya Tarihi*, Türkiye İş Bankası, İstanbul 2020, s. 17.
[3] Mann, *age*, s. 197.
[4] Benjamin C. Fortna, *Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemlerinde Okumayı Öğrenmek*, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2013, s. 19.
[5] Ernest Gellner, *Uluslar ve Ulusçuluk*, İnsan Yayınları, İstanbul 1992, s. 67.

ünlü yapan geçmişin büyük kitaplarına getirdikleri yorumlar değil gözlemleri, deneyimleri, broşürleri, tutanakları ve sözcükleriydi.[6] Doğaya ve matematiğe dayanan evrensel bilginin matbaalar, gazeteler, dergiler ve örgün eğitim sistemleri tarafından evrensel bir okuryazarlıkla bütünleştirilmesini Gellner, *"kapalı iletişim"* biçimlerinden *"ortak, standartlaşmış açık iletişim biçimlerine"* geçiş olarak tanımlamıştır.[7] Doğal olarak açık iletişimin, eğitim politikaları ve basın faaliyetleriyle desteklenmesi kültürel çeşitliliğin, modern bürokrasinin hegemonik karakterinden yararlanan evrenselleşmiş bilgi yığınları, yöntemleri ve araçlarıyla yeniden tanımlanmasına yol açmıştır. Örneğin Bourdeieu'ya göre, eğitim sayesinde elde edilen *"toplumsal kimlik"* ve *"nitelik sertifikaları*" zekaya yüklenen anlamlandırmaları farklılaştırmıştır.[8] Sertifikalandırılmış yeni örgün eğitim modelini destekleyen ise önceki dönemlere göre daha da güçlendirilmiş olan "*matbuat kapitalizmidir".* Anderson'un da üzerinde durduğu gibi XIX. yüzyılın ayırt edici özelliği olan okuryazarlık ticaretin, bürokrasinin, iletişimin ve kültürün genel büyümesini sağlayarak halk dili temelinde birliklerin yaratılmasına kapı aralamıştır.[9] Bunu tiyatro ve operaya artan ilgi bağlamında değerlendiren Weber ise yaygınlaşan eğitim kurumları, kültürel cemiyetler, moda bültenleri, romanlar, gazeteler, dergiler ve okuma salonlarının belirleyiciliğine işaret etmiştir.[10] Osmanlı Devleti bağlamında tartışmaya katılan Fortna ise elit tabaka ayrıcalığından uzaklaşarak "*popülerleşen okumanın"* gündelik yaşamın dokusunu ve anlamını değiştirdiğini yani Osmanlı'ya has modern bir *"metin ekonomisi"* yarattığını belirtmiştir.[11] Osmanlı birikiminde doğa bilimlerine ilgi artmaya başlamıştır.[12] Dergiler, gazeteler, broşürler gibi üretilen bilginin dağılımını sağlayan basın araçları ve iletişim kanalları alt kültürlere, krallara, ya da hükümdarlara değil kültüre ve devlete bağlı uluslar tasarlamıştır.[13] XIX. yüzyılın sonlarıyla XX. yüzyılın başlarında sosyo-ekonomik, ideolojik, bilimsel ve tekniksel dönüşümün yanı başında değişen *"sembolik düşünme"* ile *"sembolik iletişim",* formel ve informel okuryazarlığın nitelik ve niceliğinin Osmanlı Devleti'nde de farklılaşmasını sağlamıştır. Formel ve informel okuryazarlığın bahsi geçen zaman dilimindeki belirleme, bütünleştirme, yenileme ve yaratma fırsatlarının son dönem Osmanlı kültüründe rahatlıkla izlenebileceği yerlerden birisi ise eğitim temalı dergilerdir.

İçsel ve dışsal pek çok faktör Osmanlı modernleşmesinin gelişimini yönlendirirken *"merkeziyetçi bürokratik"* dönüşümlere kapı aralamıştır. Mardin'e göre, bu merkeziyetçi dönüşümün yanı başında iletişim araçlarının yarattığı fırsatlar fikri akışı çeşitlendirmiştir.[14] Modern bilginin üretimi ve yayılımının itici güçleri olan yeni dönem basım teknik ve geleneklerinin, Osmanlı Müslümanlarının kültür dünyasına geç tarihlerde sirayet etmesi Osmanlı modernleşmesinin belirgin eksiklerinden birisi olmuştur. Ancak burada unutulmaması gereken husus geç olsa da atılan adımların sosyo-politik farklılıklara zemin hazırlayan düşünsel çeşitliliği desteklemesidir. Avrupai burjuvazinin yokluğunda Karpat'ın XIX. yüzyılda *"farklı bir orta sınıf"* olarak tanımladığı "*eğitimli çevreler*", yüzyıl boyunca yoğunlaşan örgün eğitim ve basım-yayın faaliyetleri sayesinde fikri atmosferi beslemişlerdir.[15] Böylece Osmanlı düşünce geleneğinin fikri kompozisyonlarıyla etkileşime giren Batı menşeili *"rasyonel", "pozitivist"* bilgi gelenekleri bilginin yeniden üretimiyle yayılımına zemin sağlamıştır. Açıkçası *"sembolik düşünme"* ile *"sembolik iletişimin"* geçmiş karakterinin Osmanlı kültür dünyasında yeniden şekillendirilmesi devleti kurtarabilme kaygısı düzleminde *"matbuat kapitalizmini"* görünürleştirmiştir. Eğitim kurumları, dergiler, gazeteler ve kitaplar sayesinde matbuat kapitalizminin somutlaşarak okuryazarlığı popülerleştirmesi Varlık'ın da dönemleştirdiği gibi 1849-1871 yılları arasında seçkinlere yönelik süreli yayınları, 1871 sonrasında ise geniş kitlelere yönelik süreli yayınları somutlaştırmıştır.[16] Tanzimat, Islahat ve I. Meşrutiyet yılları Şinasi, Namık Kemal kuşaklarını beslemişse de dergi ve gazetelerin kamuoyu etkileşimlerini güçlendirebilmesi 1880'lerden sonra olmuştur. Modern eğitim kurumlarından yetişen gençler, yurt dışını analiz eden çevreler ile Osmanlı Devleti'nin iç ve dış politikada yaşadığı geniş çaplı sorunlar süreli yayınların gücünü arttırmıştır. Gevgilili'ye göre, XX. yüzyılın başlarında ağır sansür altındaki iç basında bir durgunluk vardıysa da Jön Türkler *"kamuoyu"* oluşturmayı amaçlayan özgürlükçü fikirleri sayesinde II. Abdülhamit yıllarının çatlaklarını genişletmişlerdir.[17] Ancak politik karmaşanın süreli yayınlara yansımaları bir tarafa bırakıldığında 1850'lerden itibaren modern bilginin aktarımının belirgin sima ve kaynaklarının somutlaştığı da görülmektedir. Kuşkusuz ki Osmanlı kültürel dokusunda bu sürecin sembolü Ahmet Mithat Efendi'dir. Koloğlu, onun başarısını

---

[6] Antony Grafton, *Yeni Dünyalar Eski Metinler: Geleneğin Gücü ve Keşiflerin Yarattığı Şaşkınlık*, Kitap Yayınları, İstanbul 2004.
[7] Gellner, *age*, s. 73.
[8] Pierre Bourdieu, *Devlet Üzerine: Collège de France Dersleri (1989-1992),* İletişim Yayınları, İstanbul 2015, s. 27.
[9] Benedict Anderson, *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması,* Metis Yayınevi, İstanbul 1995, s. 94.
[10] Eugen Weber, *Köylülerden Fransızlara*, Heretik Yayınları, İstanbul 2017, s. 127.
[11] Fortna, *age*, s.24.
[12] Bkz. Seval Yinilmez Akagündüz, "Osmanlı Devleti'nde Okutulan İlk Fizik Ders Kitabı: Usul-i Hikmet-i Tabiiye (Doğa Felsefesine Giriş)", Türk Eğitim Tarihi Dergisi, C. 2, S. 2, 2013, s. 58-77.
[13] Kadri Unat, Türk Devrimi'nin Görsel Sunumu: Cumhuriyet'in Onuncu Yıl Dönümü Afişleri", *13. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Tarih Araştırmaları*, İksad Yayınevi, İstanbul 2021, s. 212-215.
[14] Şerif Mardin, *Türk Modernleşmesi*, İletişim Yayınları, İstanbul 1991, s. 29.
[15] Kemal Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi: Sosyal, Kültürel, Ekonomik Temeller*, Timaş Yayınları, İstanbul 2010, s. 29.
[16] Bülent Varlık, Tanzimat ve Meşrutiyet Dergileri, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C. 1, İletişim Yayınları İstanbul, 1985, s. 112-113.
[17] Ali Gevgilili, Türkiye Basını, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C. 1, İletişim Yayınları, İstanbul 1983, s. 208.

bilimsel konuları halkın anlayabileceği dilde belirleme, yenileme ve yaratma çabasında görmüştür.[18] Diğer yandan basında görselleşmenin artan boyutları da unutulmamalıdır. 1891'de yayımlanmaya başlayan "Servet-i Fünun" sadece fenni bilginin kitlelere ulaştırılmasında değil bu bilginin *"tahayyüller", "inşalar"* ve *"deneyimler"* bağlamlarında sembolleştirilerek, görselleştirilerek aktarılmasında da öncü olmuştur.[19] Koloğlu'na göre, Servet-i Fünün ile gerçek anlamda başlayan bu süreç "Şehbal ve Resimli Kitap" gibi dergilerin katkılarıyla yıldan yıla gelişmiştir.[20] Sürecin ilginç örneklerinden bir tanesi de "Maarif Risalesi'dir". 1891-1896 yıllar arasında yayımlanan risalede telsizin nasıl çalıştığından, grip mikrobunun nasıl yaşadığına kadar uzanan bilgi kümeleri görselleştirilerek aktarılmıştır.[21] Son dönem Osmanlı kültür ve düşünce dünyasında bilginin yeniden üretilmesi ve yayılmasında II. Meşrutiyet yıllarının değeri unutulmamalıdır. Bu yıllarda süreli yayınlar nitelik ve nicelikçe yoğunlaşmıştır. Önceki yıllardaki sansürlerin ortadan kalkmasıyla birlikte *"pozitivist", "Türkçü"* ve *"İslamcı"* dergilerde belirgin artışlar yaşanmıştır. Ancak Varlık'ında değindiği gibi bu dönem süreli yayınları genelde boyutça küçük ve kısa ömürlüdürler.[22] Yine de süreli yayınların taşra ve büyük kentlerde yaşadığı süreli yayın patlaması oldukça dikkat çekicidir. Koloğlu'na göre, 1907-1909 yılları arasında İstanbul'da yayımlanan dergi sayısı 52'den 377'ye ulaşmıştır.[23] Topuz ise 1908-1918 yılları arasında 918 adet gazete ve derginin çıkarıldığını belirtmiştir.[24] Basın hayatındaki gelişmelerin fikir dergiciliğini güçlendirdiğine işaret eden Toprak, "Ulum-ı İktisadiye ve İçtimaiye Mecmuası" ile liberal ekonominin, "İçtihat" ile pozitivizmin, "Sebilürreşad" ile İslamcılığın, "Türk Yurdu" ile Türkçülüğün, "İktisadiyat Mecmuası" ile dayanışmacılığın, "Halka Doğru" ile korporatizmin, "Yeni Mecmua" ile ise halkçılığın düşünsel perspektife eklemlendiğini aktarmıştır.[25] 1908-1918 yılları arasındaki patlamanın nitelik ve nicelik bağlamlarında izlenebileceği alanlardan bir tanesi de eğitimdir. Halkçı, solidarist ve korporatist fikirlerin kazandığı değer İttihat ve Terakki Partisi'nde *"milli birlik"* ve *"milli egemenlik"* dürtülerinin güçlenmesine yol açmıştır.[26] Bir yandan süreli yayınların genelinde eğitim temalı yazılarda belirgin bir artış varken diğer yandan da pek çok eğitim ve çocuk dergisi somutlaşmıştır. Aslında diğer yıllarda olduğu gibi bu dönemde de kanunlar, mevzuatlar, kurumlar ve bunların düzleminde hazırlanan ders kitapları ihtiyaç duyulan insan potansiyelini kurgulamaya çalışmıştır. Bu eğitim taleplerinin bir boyutunu derslerin öğretim yöntem ve tekniklerindeki yenilik arayışları oluşturmaktadır. Yinilmez Akagündüz'e göre eğitim ve öğretimde kullanılan yöntemlerin çağdaşlaşması II. Meşrutiyet yıllarında olmuştur. Yöntem ve teknik konusundaki yenileşme istekleri formal eğitimde de görülmekte olup Alabaş'a göre II. Meşrutiyet dönemi ders kitaplarından birisi olan Musâhabât-ı Ahlâkiye ve Medeniye ders kitaplarında öğrenciyi işe katan yöntem ve teknikler yer almıştır.[27] II. Meşrutiyet yılları çocuk ve eğitim dergilerini belirginleştiren Gurbetoğlu, 1908-1918 yılları arasında "Arkadaş, Ciddi Karagöz, Çocuk Bahçesi, Çocuk Dostu, Çocuk Duygusu, Çocuk Dünyası, Çocuk Yurdu, Hacıyatmaz, Hür Çocuk, Kemalat, Küçükler Gazetesi, Mektep Duyguları, Mektepli, Musavver Hukuk-ı Etfal, Musavver Küçük Osmanlı, Musavver Mektep, Musavver Şebab, Resimli Mektep Alemi, Şakirdan, Talebe Defteri, Türk Çocuğu, Türk Yavrusu" adlı dergilerin dönemin eğitim tartışmalarını yönlendirdiğini aktarmıştır.[28] Akyüz ise "Milli Talim ve Terbiye Cemiyeti Mecmuası, Mirat-ı Maarif, Muallim, Say ve Tetebbu, Tedrisat-ı İptidaiye Mecmuası, Terbiye Mecmuası, Terbiye ve Oyun, Yeni Mektep, Yeni Fikir" dergilerinin öğretmenler tarafından çıkartılan meslek dergileri oldukları bilgisini vermiştir.[29]

"İletişim", "örgütlenme" ve *"denetimin"* yoğunlaştırıcı temalarının *"sembolik düşünce"* ve *"sembolik iletişim"* bağlamlarında yarattığı belirlemeler, bütünleştirmeler, yenilemeler ve yaratmalar okuryazarlıkla modern dünyayı dönüştürürken Osmanlı Devleti'ni de bu dönüşümün içine çekmiştir. Merkeziyetçi politikaların yarattığı eğitim kurumları ile süreli yayınların biçimlendirdiği kamuoyu, akılcı bilgi yığınlarını Osmanlı düşünce dünyasında da merkezileştirmiştir. Bu araştırmada Son dönem Osmanlı tarihinde eğitim-süreli yayın birlikteliğinin özgün örneklerinden birisi olan *Resimli Mektep Alemi'nden* hareketle eğitim düşüncesinin ve okuryazarlığın popülerleşen karakterinin belirginleştirilmesi amaçlanmıştır. Çalışmada dönem basım tekniği ile görsel

[18] Orhan Koloğlu*, Osmanlı Basının İçeriği*, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul 2010, s. 181-182.
[19] Gürbey Hiz ve Ayşe Şentürer, "A Collection of Late Ottoman Imaginations, Constructions, and Experiences: Servet-i Fünûn", *YILLIK: Annual of Istanbul Studies*, S. 5, 2023, s. 143-162.
[20] Orhan Koloğlu, *Osmanlı Döneminde Basın Teknikleri ve Araçları*, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul 2010, s. 91,100.
[21] Ümüt Akagündüz, "Maarif Risalesinde Toplumu Bilgiyle Tanıştırabilme Kaygısı ve Eğitime Yaklaşım (1891-1896)", *Türk Eğitim Tarihi Dergisi*, C. 9, S.2, 2020, s. 463.
[22] Varlık, *age*, s. 116.
[23] Orhan Koloğlu, *1908 Basın Patlaması*, Bas-Haş Yayınları, İstanbul 2005, s. 20-21
[24] Hıfzı Topuz, *Türk Basın Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2011, s. 118.
[25] Zafer Toprak, "Fikir Dergiciliğinin Yüz Yılı," *Türkiye'de Dergiler Ansiklopediler (1849-1983)*, Gelişim Yayınları, İstanbul 1984, s. 20-30.
[26] Sevcan Başboğa Özen, "Erken Cumhuriyet Dönemi Süreli Çocuk Yayınlarında İdealize Edilen Ahlaki Erdemler: Dayanışma, Yardımlaşma, Tutumlu ve Tasarruflu Olmak", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 72, 2023, s. 18-45, s. 25.
[27] Seval Yinilmez Akagündüz, "II. Meşrutiyet Dönemi ahlak Eğitimine Örnek Bir Ders Kitabı: İbtidailere Malumat-ı Ahlakiyye ve Medeniyye", *Kesit Akademi Dergisi*, S. 7, 2017, s. 255; Ramazan Alabaş, "Moral Values in School Textbooks during the Second Constitution and Early Republican Periods: The Case of the Lectures on Morality", *International Online Journal of Educational Sciences*, C. 11, S. 3, 2019, s. 73-86.
[28] Ali Gurbetoğlu, "II. Meşrutiyet Dönemi Çocuk Dergilerinde Çocukluk Anlayışı", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C.40, S.2, 2007, s. 63-92. Çocuk dergilerinin Cumhuriyet yıllarında geçirdiği dönüşüm için bkz. Ramazan Alabaş, Cumhuriyet ve Çocuk, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul, 2019.
[29] Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, Pegem Akademi, Ankara 2007, s. 289.

kullanımına yönelik bir literatür birikiminin oluşturulması da hedeflenmiştir. Okuryazarlığın görsel bilgi ile metinsel bilgi bağlamlarında Osmanlı fikri atmosferine yansımalarını irdeleyen bu çalışma, döneminin önemli özel okullarından birisi olan *"Şemsülmekatip'in"*[30] katkılarıyla 1913-1914 yılları arasında 14 sayı yayımlanan *Resimli Mektep Alemi* adlı dergiyi konu edinmektedir. Dergiyi içerik, biçim ve düşünsel perspektif bağlamlarında analiz eden bu çalışmada tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modelinde araştırmanın konusu olan olaylar, olgular, nesneler ve bireyler herhangi bir değişime tabi tutulmaksızın kendi koşullarında anlatılır.[31]

Resim 1: *Resimli Mektep Alemi'nin 8. sayıya kadar kullanılan kapak tasarımı.*

II. Meşrutiyet yılları basın hayatının belirgin örneklerinden birisine odaklanan bu çalışma nitel bir araştırmadır. Arıkan'a göre, genellikle tümevarım yöntemi kullanılan nitel araştırmalarda gözlem ve

[30] Resimli Mektep Alemi'nin yayımlanmasında "Şemsülmekatip" ile "Darülmuallimin" okullarının öğretmenlerinin belirgin katkıları söz konusudur. Darülmuallimin hakkında detaylandırılmış bilgi verilmesine gerek olmamakla beraber Şemsülmekatip'in kısaca değerlendirilmesi yararlı olacaktır. 1891-1940 yılları arasında neredeyse 50 yıllık bir tarihe sahip olan Şemsülmekatip Türk Eğitim Tarihinin ünlü özel okullarından birisidir. İlk kurulduğu yıllarda geleneksel elitlerin kontrolünde olan okul sonradan modern elitlerin çekim alanına girmiştir. Ancak gelenek ile modernite arasındaki çatışmada okulu özgün kılan husus çağdaş eğitim-öğretim yöntem ve araçlarına önem vermesidir. Özellikle II. Meşrutiyet yıllarında İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun çabaları sayesinde eğitim-öğretim faaliyetleri yoğun pedagojik ölçütlerle iç içe geçmiştir. 1938'te "Okullar Güneşi" adını alan kurum Cumhuriyet yıllarında da katkılarına devam etmiştir. Bütün bunlarla birlikte Cumhuriyet'in kamusal-pozitivist-ulusalcı eğitim politikalarının özel okullara yaklaşımı negatifleştirmesinden 1940'ta kapanan Şemsülmekatip'te etkilenmiştir. Şemsülmekatip hakkında detaylı bilgi için bkz. H. Aliyar Demirci ve Enes Özkan, "II. Abdülhamit Devrinden Milli Şefli Yıllara Bir Özel Okul: Şemsülmekatip'ten Okullar Güneşi'ne", *Belgi*, S.22, 2021, s. 803-824.

[31] Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemleri: Kavramlar, İlkeler, Teknikler,* Nobel Yayınevi, Ankara 2011 s. 77-78.

görüşmelerden yararlanılır.[32] Nitel araştırmalarda kayıt ve belgelere dayalı bir veri toplama işlemi olan doküman incelemesi kullanır. Berge ve Lune'e göre, bu çeşit incelemelerde araştırma konusunu destekleyen betimlemeler, semboller, mecazlar ve tanımlar açıklanır.[33] Ayrıca Yıldırım ve Şimşek'in de değindikleri gibi doküman incelemelerinde veri setlerinin oluşturulmasında ilgili dokümanlar araştırmacının hedefine uygun içerik değerlendirilmelerine tabi tutulur.[34] Araştırma için gereksinim duyulan *Resimli Mektep Alemi*'nin sayıları "Hakkı Tarık Us Koleksiyonu ile Mili Kütüphane Süreli Yayınlar Koleksiyonu'ndan" elde edilmiştir.[35] Ayrıca araştırmanın geçerliliğinin arttırılabilmesi için literatür taraması yapılmıştır. Her iki koleksiyondan temin edilen dijital kaynaklardaki eksiklikler karşılaştırılarak giderilmiştir. Derginin araştırmacılar tarafından transkripsiyon ve sadeleştirilmesi tamamlandıktan sonra tasnifleri ve kodlamaları yapılmıştır. Kodlamalar yapılırken Yıldırım ve Şimşek tarafından önerilen *"verilerden çıkarılan kavramlara göre"* kodlamalar yapılmıştır.[36] Gerçekleştirilen tasnif ve kodlamalar literatür taramasından elde edilen verilerle kaynaştırılarak sorgulanmış ve yorumlanmıştır. Transkripsiyon neticesinde elde edilen verilerin bir kısmı doğrudan alıntılar halinde sunulmuştur. Nitel araştırmalarda dış geçerlik kavramı yerine aktarılabilirlik kavramı kullanılmakta ve bunun için de ayrıntılı betimleme yaklaşımı önerilmektedir.[37] Çalışmada ayrıntılı betimleme kapsamında doğrudan alıntılar yapılmıştır. Ayrıca dergideki yazar ve görsel çeşitliliğini belirginleştirebilmek için grafikler hazırlanmış, seçme resimler kullanılmıştır. Elde edilen bütün veriler bağlamında araştırmanın bulguları iki ana başlık altında toplanmıştır. *"Resimli Mektep Alemi Dergisinin Biçimsel Karakteri"* adlı ilk ana başlıkta derginin kapak tasarımı, yazar kadrosu, basım süreci, fiyatı, yayımlanma tarih aralığı, makale konuları ve görsel çeşitliliği grafikler ve resimlerle zenginleştirilerek analiz edilmiştir. "*Resimli Mektep Alemi Dergisinin Fikri Atmosferinin Analizi"* adlı ikinci başlıkta ise dergide eğitim, eğitim teorisi, sağlık, bilim ve bilimsel uygulamalara yönelik yaklaşımlar değerlendirilmiştir.

1. Resimli Mektep Alemi Dergisinin Biçimsel Karakteri

10 Temmuz 1329 (23 Temmuz 1913)-10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914) tarihleri arasında 14 sayı yayımlanan *Resimli Mektep Alemi*, *on beş günde bir neşr olunur edebi ve fenni mecmuadır* alt başlığını kullanmıştır. Derginin ilk sayısında imtiyaz sahibinin "Kâinat Kütüphanesi Sahibi Orhannes", sorumlu müdürünün Mustafa Figani, basımevinin ise "Kitapçı Arakel Matbaası" olduğu görülmektedir. Derginin, sahibi ile sorumlu müdürü aynı kalmakla beraber basımevi ileriki sayılarda değişmiştir. 12. sayıda dergi "A. Asadoryan ve Şürekası Matbaasında" basılırken 13 ve 14. sayıları "Matbaa-i Hayriye ve Şürekasın'da" basılmıştır. İdarehanesi "Bab-ı Ali karşısında 73 numaralı Kâinat Matbaası Kitabhanesi" olan derginin nüshası 50 para, senelik aboneliği 25 kuruş, altı aylık aboneliği ise 15 kuruştur.[38] Aşağıdaki tablo derginin yayın sürecini belirginleştirmektedir.

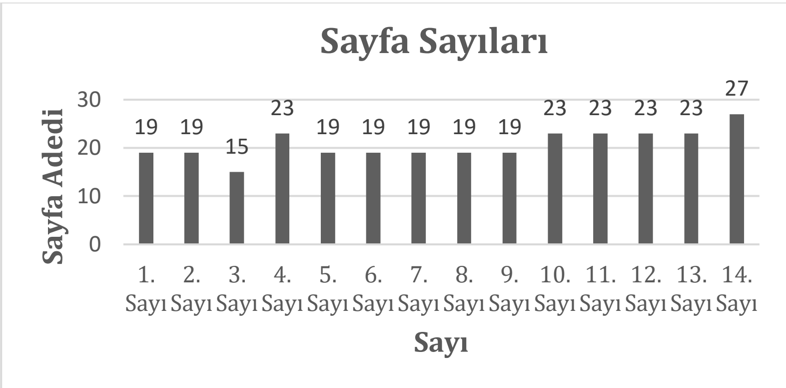
Sayı	Yayın Tarihi (Rumi)	Yayın Tarihi (Miladi)
1. Sayı	10 Temmuz 1329	23 Temmuz 1913
2. Sayı	1 Ağustos 1329	14 Ağustos 1913
3. Sayı	10 Ağustos 1329	23 Ağustos 1913
4. Sayı	1 Eylül 1329	14 Eylül 1913
5. Sayı	10 Eylül 1329	23 Eylül 1913
6. Sayı	1 Teşrin-i Evvel 1329	14 Ekim 1913
7. Sayı	10 Teşrin-i Evvel 1329	23 Ekim 1913
8. Sayı	1 Teşrin-i Sani 1329	14 Kasım 1913
9. Sayı	21 Teşrin-i Sani 1329	4 Aralık 1913
10. Sayı	14 Kanun-ı Evvel 1329	27 Aralık 1913
11. Sayı	15 Kanun-ı Sani 1329	28 Ocak 1914
12. Sayı	1 Şubat 1329	14 Şubat 1914
13. Sayı	20 Şubat 1329	5 Mart 1914
14. Sayı	10 Nisan 1330	23 Nisan 1914

Tablo 1: *Resimli Mektep Alemi'nin hangi tarihlerde yayımlandığını gösteren tablo.*

Derginin ilk 10 sayısında 15 günlük bir süre izleneceği belirtilmiştir. 10. sayıdan itibaren *on beş günde bir neşr olunur* ibaresi kaldırılmıştır. Tablo-1'de de görülebildiği üzere 10. sayıya kadar 30 güne iki sayı sığacak şekilde çıkartılan dergi sonraki sayılarında aylık formata dönmüştür. Miladi tarihlerden derginin 11 aylık periyotta kararlı bir şekilde yayımlandığı anlaşılmakta.

[32] Rauf Arıkan, *Araştırma Yöntem ve Teknikleri*, Nobel Yayınevi, Ankara 2013, s. 45-48.
[33] Bruce. L. Berg ve Howard Lune, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri,* Eğitim Yayınevi, İstanbul 2015.
[34] Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri,* Seçkin Yayınevi, Ankara 2013, s. 187.
[35] Resimli Mektep Alemi'nin dijital hallerine araştırmacılar şu ilgili sitelerden ulaşılabilirler: Mili Kütüphane Süreli Yayınlar Koleksiyonu: https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/tr/periodicals/catalog/details/200, Hakkı Tarık Us Koleksiyonu: http://www.tufs.ac.jp/common/fs/asw/tur/htu/list2.html#r
[36] Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek, *age*, s. 187.
[37] Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek, *age,* s. 187.
[38] İmzasız, "1. Sayı Kapak", *Resimli Mektep Alemi*, S. 1, 10 Temmuz 1329 (23 Temmuz 1913), Kapak.

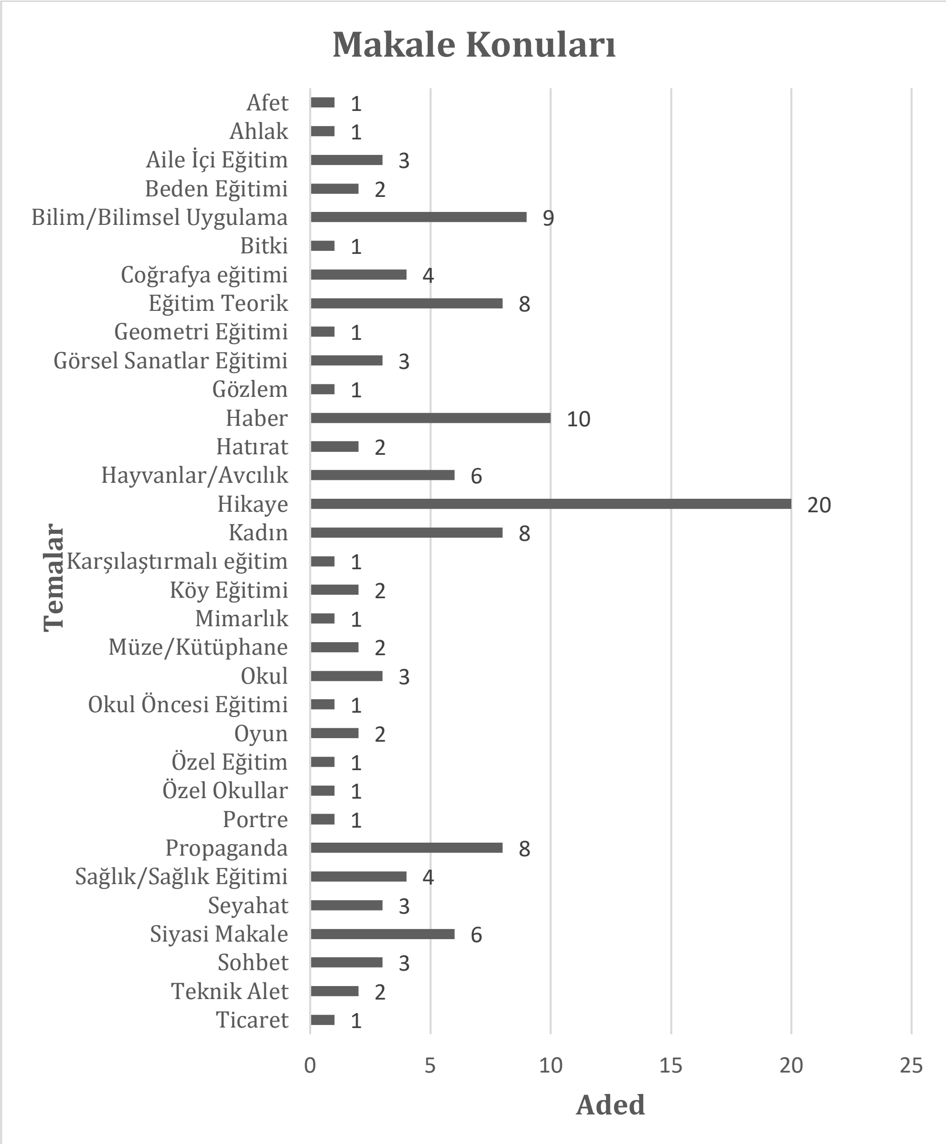
Mecmuamıza gönderilen makaleler derç edilsin edilmesin iade olunamaz bilgisini paylaşan derginin ilk sayısının kapak resminde *Resimli Mektep Alemi* flamasını ayrı taraflardan tutan kız ve erkek öğrenci grupları kullanılmıştır.[39] Dönemin çağdaş öğrenci profillerini yansıtan bu kapak resminde kollektif ruh, kadınları da eşit tutacak düzlemde yansıtılmıştır. Bütün bunlarla birlikte kapak sayfasında derginin mündericatı (içindekiler) verilerek kullanılan resimlere dair bilgiler de not düşülmüştür. Ayrıca dönemin önemli düşünce ve edebiyatçılarının dergiye yaptıkları katkıları somutlaştıran ya da onlara ithaf edilen ek cümlelerden de yararlanılmıştır. Örneğin derginin 4. sayısında Abdullah Cevdet'in katkıları şu şekilde ifade edilmiştir: *Bu nüshamız hekim, şair, doktor Abdullah Cevdet bey efendinin, "Mektep Alemi- Hayat Alemi", nam pek mühim bir makalelerine muhtevidir.*[40] 5. sayıda ise şu bilgilendirme yapılmıştır: *Bu nüshamız edip ve pedegog Ali Kami Beyefendinin, "Terbiye ve Usul-i Terbiye" nam pek mühim bir makalelerine muhtevidir.*[41] Derginin ilk altı sayısında Jules Verne'in "İnatçı Keraban" adlı eseri "İnatçı Kahraman Ağa" adı altında yazı dizisi haline getirilmiştir. Derginin 7. sayısının kapağında romanın çevirmeni yurtdışına seyahate çıktığından yazı dizisinin bu haftaki kısmının verilemeyeceği belirtilmiştir.[42] Tefrikanın yayımlanması sürecinde yaşanan sorunların çözümlenememesi üzerine 8. sayıda şu açıklamayla birlikte derginin fiyatında düzenlemeye gidilmiştir: *Gazetemizde ilave suretinde taktim etmekte olduğumuz (İnatçı Kahraman Ağa) romanını, mecmuamızın günü gününe intişarına (yayımlamak) mani teşkil etmekte olmasından naşi badema(bundan sonra) ilave olarak vermekten sarf-ı nazarla (vazgeçme) ayrıca forma forma olmak üzere neşrine devam etmekle beraber gazetemizin fiyatını dahi işbu sekizinci nüshadan itibaren 50 paradan 40 paraya tenzil ederek bu suretle sevgili kari (okuyucu) ve kari'lerimize bir hıdmet-i naçizane ifasına karar verdiğimizi arz eyleriz.*[43] Diğer yandan 8. sayıda kapak tasarımı da değiştirilmiştir. İlk yedi sayıda kullanılan kapak resmi yerine derginin içindeki resimlerden bir tanesi kapağa taşınmış, içindekiler ise makale yazarlarının adlarını gösterecek şekilde genişletilmiştir. Bütün bunlarla beraber dikkat çeken bir diğer önemli husus ise nüsha başına düşen fiyatın aboneliklere yansıtılmamasıdır.[44] Dergi 10. sayıdan itibaren kapak ve içerik tasarımlarında daha geniş çaplı değişiklikler gerçekleştirmiştir. Derginin imtiyaz sahibi, idarehanesi ile abonelik ücretleri aynı kalmakla beraber alt başlığına *Darülmuallimin ve Şemsülmekatib muallimlerinden mürekkep daimi bir heyet tarafından neşr edilir* cümlesi getirilmiştir. Ayrıca ilgili kapakta "Mürebbiyeler Alemi, Gençler Alemi, Çocuklar Alemi ve Tarihi Temsiller" kısımlarına ayrıldığı belirtilen derginin içerik yoğunluğunun arttığı da anlaşılmakta.[45]

***Grafik 1:** Resimli Mektep Alemi'nin sayılarının sayfa adetleri.*

Grafik-1'den de görüldüğü üzere 14 sayı çıkan dergi kapaklar hariç toplam 290 sayfa yayımlanmıştır. Sayı başına yaklaşık 20 sayfalık ortalamaya sahip olan derginin en uzun sayfalı sayısı 14. sayı iken en kısa sayfalı sayısı ise 3. sayıdır. 10. sayıdaki dönüşüm derginin sayfa sayılarına da yansımıştır. İlk 9 sayıdaki 19 sayfalık ortalama 10. sayıdan sonraki sayılarda 23,8'e çıkmıştır. Dergide yayımlanan konuların dağılımı ise ilgili grafikte görülmektedir.

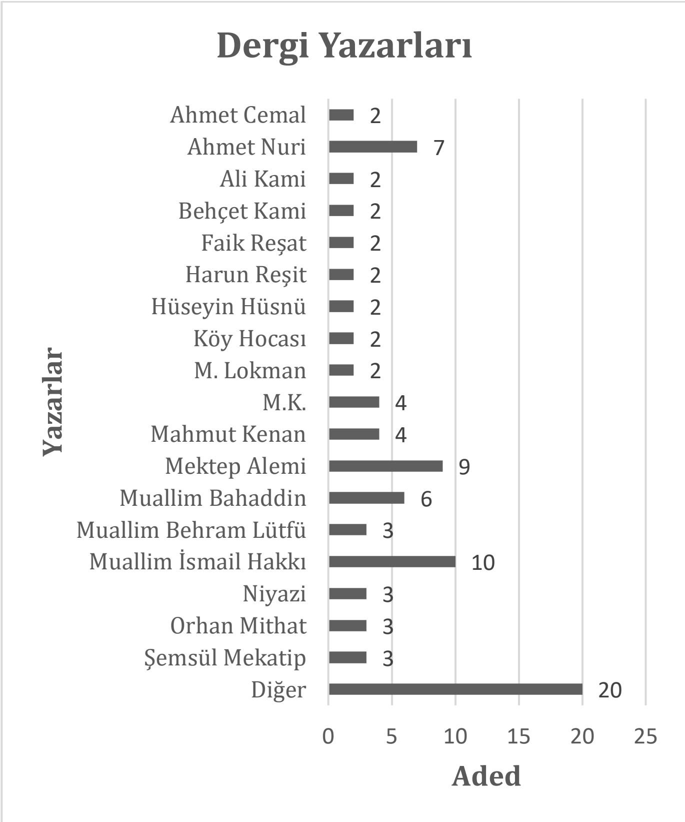
[39] İmzasız, "1. Sayı Kapak", Kapak.
[40] İmzasız, "4. Sayı Kapak", *Resimli Mektep Alemi*, S. 4, 1 Eylül 1329 (14 Eylül 1913), Kapak.
[41] İmzasız, "5. Sayı Kapak", *Resimli Mektep Alemi*, S. 5, 10 Eylül 1329 (23 Eylül 1913), Kapak.
[42] İmzasız, "7. Sayı Kapak", *Resimli Mektep Alemi*, S. 7, 10 Teşrin-i Evvel 1329 (23 Ekim 1913), Kapak.
[43] İmzasız, "8. Sayı Kapak", *Resimli Mektep Alemi*, S. 8, 1 Teşrin-i Sani 1329 (14 Kasım 1913), Kapak.
[44] İmzasız, "8. Sayı Kapak", Kapak.
[45] İmzasız, "10. Sayı Kapak", *Resimli Mektep Alemi*, S. 10, 14 Kanun-ı Evvel 1329 (27 Aralık 1913), Kapak.

Grafik 2: *Resimli Mektep Alemi dergisinde işlenen konular, temalar.*

Resimli Mektep Alemi bir eğitim dergisi olmanın hakkını içeriğindeki makalelerle vermiştir. 14 sayılık dergide eğitim, bilim ve edebiyat kategorilerine ait pek çok makale yayımlanmıştır. Grafik-2'den de anlaşılabileceği üzere beden eğitiminden geometri eğitimine uzanan geniş skalada 36 adet eğitim içerikli makale yayımlanmıştır. Eğitimin teorik, pedagojik niteliğine yönelik tartışmalar yoğun olmakla beraber coğrafya eğitimi, beden eğitimi, sağlık eğitimi, görsel sanatlar eğitimi, özel eğitim, okul öncesi eğitim, aile içi eğitim gibi eğitimin diğer dallarının da işlendiği görülmektedir. Diğer yandan ilgili grafikten de izlenebildiği üzere bilginin teorik ve uygulamalı aktarımına da odaklanılmıştır. Dergide yayımlanan 31 adet makalede teorik ve uygulamalı bilim, mimarlık, canlılar, avcılık, hatıralar, teknik aletler, seyahatler gibi konu başlıklarından hareketle gözleme, deneyime, akla dayanan bilgi aktarımları gerçekleştirilmiştir. Dikkat çeken bir diğer husus ise 10. sayıdan itibaren propaganda metinleri ile siyasi makalelerin önceki sayılara göre yoğunlaşmasıdır. 8 adet propaganda ile 6 adet siyasi makale incelendiğinde Birinci Dünya Savaşı'na giden süreçte militarizm ile milliyetçiliğin yükselen karakteri gözlemlenebilmektedir. Yine 10. sayıdan itibaren belirginleşen bir başka içerik ise haberlerdir. Tespit edilen 10 adet haberde öğretmenler, gençler ve çocuklar hakkındaki eğitim temalı gelişmeler konu edilmiştir. II. Meşrutiyet yılları dergi ve gazetelerinde oldukça geniş bir çerçevede tartışılan "kadın sorunu" da "kadın eğitimi" bağlamında dergi sayfalarına yansımıştır. Dergi de kızların eğitimini irdeleyen 8 adet makale bulunmaktadır. Gençlere ve çocuklara edebi metinler aracılığıyla da ulaşmayı hedefleyen *Resimli Mektep Alemi*'nde kimi uzun kimi kısa 20 adet hikâye de yayımlanmıştır. Grafik-2'ye yansıtılmamakla beraber dergide öğretmenlerin, öğrencilerin ve okuyucuların dikkatini çekebilmek için bilmeceler yayımlandığı, önemli eserlerin tanıtımlarının yapıldığı, yarışmalar düzenlendiği, ek maddi gelirler elde edebilmek için ilanlar kabul edildiği de görülmektedir. Özellikle 10. sayıdan itibaren yarışmaları "*Gençler Arasında Müsabakalar", "Muallimler Arasında Müsabakalar" ve "Çocuklar Arasında Müsabakalar"* olmak üzere üç başlık altında çeşitlendirilmiştir. Açıkçası

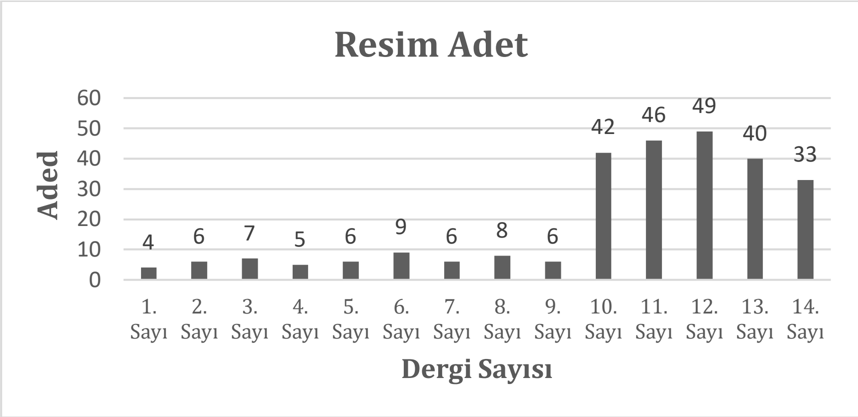
mevcut verilerden de anlaşılabileceği üzere *Resimli Mektep Alemi* teorik ve uygulamalı içeriği itibariyle oldukça zengin karakterdedir. Derginin, bilginin, popüler ve eğitsel değerlerini pedagojik yöntemlerle okuyucularına aktarabildiği sonucuna ulaşılabilir. Derginin yazar kadrosunun çeşitliliği ise ilgili grafikte belirginleşmektedir.

Grafik 3: *Resimli Mektep Alemi'nin Yazarları.*

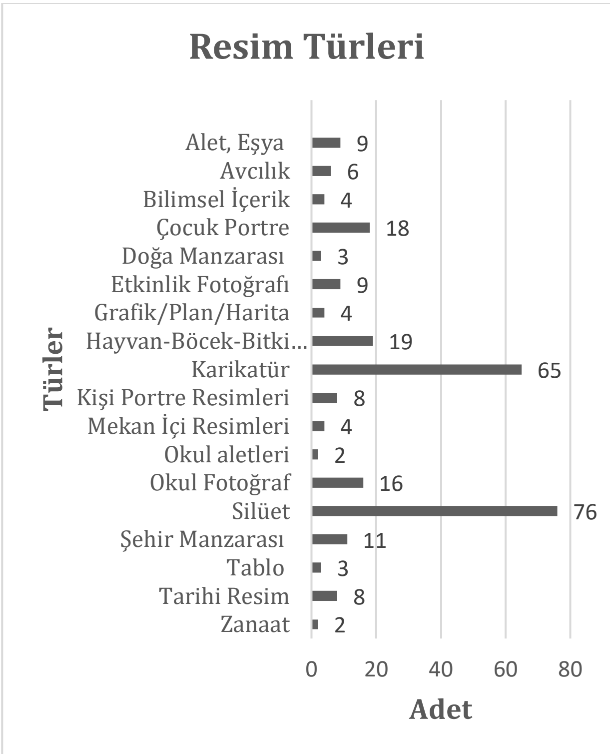
Resimli Mektep Alemi güçlü bir yazar kadrosuna da sahiptir. Pek çok eğitimci, edebiyatçı ve düşünür dergide özgün, detaylı metinler kaleme almıştır. Grafik-3'te de somutlaştığı gibi farklı isimler eğitim, bilim, edebiyat temalarını belirginleştiren yazılarıyla derginin içeriğini taşımıştır. İlgili grafikte de izlenebildiği gibi Şemsülmekatip, Mektep Alemi ve M.K başlıklı yazarlar bir tarafa ayrıldığında 15 adet yazar 2 ve üzeri metinle dergiye katkı sağlamıştır. Muallim İsmail Hakkı[46], Ahmet Nuri, Muallim Bahaeddin ve Mektep Alemi nicelik bağlamında dikkat çeken isimlerdir. Bu arada M.K. adlı kişinin Mahmut Kenan olma olasılığı göz önünde bulundurulduğunda belirgin emeklerden bir tanesinin de bu yazara ait olduğu anlaşılmakta. "Diğer" başlığı altındaki 20 adet yazar ise dergide 1'er adet makalesi bulunan isimlerdir. Bu yazarlar alfabetik sırasıyla şu isimlerden oluşmaktadır: Abdullah Cevdet, Ahmet Cevat, Ahmet Refik, Ahmet Robenson, Ali Fahri, Dedeağaçlı Mehmet Seyit, E.M., Hasan İlhami, İhsan, İhsan Şerif, M., M. Ravi, M.F., Mehmet Celal, Mustafa Figani, Mustafa Kami, R. Mihri, S.A., Sergüz Nihat, Süleyman Nasip. Bu arada İhsan ile İhsan Şerif isimlerinin de aynı kişiye ait olma olasılığı vardır. M. ile ifade edilen kişinin ise Mahmut Kenan, M. Ravi ya da M.F., olma ihtimali de unutulmamalıdır. Görülebileceği üzere derginin tematik ağında belirginleşen zengin karakter yazar kadrosundaki çeşitlilikle de desteklenmiştir. Dergi, belirgin bir kemik kadro oluşturamamakla beraber pek çok öğretmen ve yazara fikirlerini ifade edebilecekleri düşünsel ortam sağlayabilmiştir. Bu gelişkin yazar kadrosunun yanında dergide yoğun bir görsel kullanımının söz konusu olduğu aşağıdaki grafikte somutlaşmakta.

[46] Aliyar ve Özkan'ın makalelerinden İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Şemsülmekatip Mektebi'nin etkin öğelerinden birisi olduğu anlaşılmaktadır. Bu noktada Muallim İsmail Hakkı ile İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun aynı kişi olduğu düşünülebilir. H. Aliyar Demirci ve Enes Özkan, II. Abdülhamit Devrinden, s. 809-811.

***Grafik 4:** Resimli Mektep Alemi'nin sayılarına göre resim adetleri.*

Resimli Mektep Alemi adından da anlaşılabileceği üzere bilgi ve düşüncenin görsellerle somutlaştırılması politikasını izlemiştir. Yoğun ve çeşitli görselleriyle belirginleşen dergide 267 adet resim vardır. Grafik-4'ten 10. sayıdan itibaren resim sayısında ciddi artışlar yaşandığı gözlemlenebilmektedir. İlk 9 sayıda yayımlanan resim adedi 57 iken 10. sayıdan sonraki sayılarda bu miktar 210'a çıkmıştır. Derginin ilk sayısı 4 adet resimle en az görsele sahip sayıyken 12. sayı 49 adet görselle en fazla görsel barındıran sayıdır. İlk 9 sayıda dergi başına düşen resim ortalaması 6,3 iken 10. sayı sonrasındaki sayılarda bu ortalama 42'dir. Anlaşılabileceği üzere derginin yayın kadrosu uzman görüşleri ve artan bütçe olanakları minvalinde ilk 9 sayının en önemli eksikliğini 10. sayıdan itibaren telafi etmiştir. Açıkçası 10. sayıdan itibaren "*Darülmuallimin ve Şemsülmekatip muallimlerinden mürekkep daimi bir heyet tarafından neşr edilir"* altbaşlığının kullanılmaya başlaması artan bütçe olanakları ile uzman sayısını somutlaştırmaktadır. Yoğun görsel kullanımının gelişkin bir çeşitliliğe sajip olduğu aşağıdaki grafikte görülmekte.

***Grafik 5:** Resimli Mektep Alemi'nde kullanılan resimlerin türleri.*

Grafik-5 ise *Resimli Mektep Alemi*'ndeki resimlerin çeşitliliğini belirginleştirmekte. İlgili grafikten de anlaşılabileceği üzere dergideki resimler zengin içerikleriyle pek çok temaya seslenmiştir. Açıkçası makale yoğunluğundaki çeşitlilik resim türlerinde de izlenebilmektedir. Derginin ilk 9 sayısında portreler, manzaralar, okul resimleri ve canlı resimleri dikkat çekmekle beraber 4. sayı 60-61 sayfalardaki, 6. sayı 92-93. sayfalardaki ve 8. sayı 116-117. sayfalardaki, "Rehber-i Saadet Mektebi" öğretmen ve öğrencileriyle çekilen toplu resimler oldukça özgündür. Söz konusu toplu resimler detaylandırılarak incelendiklerinde gün geçtikçe belirginleşen

pozitivist, milliyetçi, militarist karakter somutlaşmaktadır. 6,7,8 ve 9. sayılarda ise derginin düzenlediği çocuklar arası güzellik müsabakasının katılımcılarının fotoğrafları yayımlanmıştır. 10. sayıdan itibaren karikatürlerin, kara kalem çalışmalarının, sembollerin, silüetlerin, mekân içi, mekân dışı resimlerin sayısı ciddi oranda artmıştır. Derginin bütün sayılarındaki resim türleri analiz edildiğinde 141 adet karikatür ile silüetin esas yekunu oluşturdukları görülmektedir. Derginin bütün sayılarında yer edinen 76 adet kadın, çocuk, hayvan silüeti yer yer sembolik mahiyete de bürünmektedir. Karikatürlerin yoğunluğu da 10. sayıyla birlikte görünürleşmektedir. Basitleştirilmiş öğretici öğelerle gençlerin ve çocukların zihinlerine ahlaki ve bilimsel bilgi yığınlarını aktarmaya çalışan 65 adet karikatür derginin hedeflerine ulaşmasını kolaylaştırmıştır. Bütün bunlarla birlikte dergide aletler, manzaralar, bilimsel içerikler, okul etkinlikleri, canlı türleri, tarihi şahsiyetler, grafikler ve haritalar üzerine de görseller sunulmuştur. Açıkçası dergideki resimler sayesinde yerel ve evrensel kültürel temalardan yararlanan basitleştirilmiş verileri, teori ve uygulamaya dayanan pozitivist içerikleri, milliyetçilik ile militarizmin yükselen değerleri ve sembolizmin keskin etkileri izlenebilmektedir.

2. Resimli Mektep Alemi Dergisinin Fikri Atmosferinin Analizi

2. 1. Resimli Mektep Alemi'nin Eğitim ve Eğitim Teorisine Bakışı

II. Meşrutiyet yılları eğitim sorunlarının gündeme geldiği, eğitim alanında yapılması gereken ıslahatların çokça tartışıldığı bir dönemdir. Özellikle basın araçlarının yaygınlaşmasıyla II. Meşrutiyet döneminde yayımlanan dergi ve gazete sayılarında artışlar yaşanması eğitime yönelik tartışmalarda nicelik ile niteliğin yoğunlaşmasını sağlamıştır. II. Meşrutiyet dönemi dergilerinden birisi olan *Resimli Mektep Alemi*'nin içeriğinde de eğitim temasının zenginleşen karakteri öneriler ve eleştiriler bağlamlarında izlenebilmektedir. *Resimli Mektep Alemi*'nin fikri atmosferinin incelendiği bu çalışmada, eğitim teorisi, kadın haklarına yönelik tartışmalar, sağlık, bilim ve bilimsel uygulama konuları ele alınmış, bu konulara ilişkin derginin yaklaşımı analiz edilmiştir.

Dergi, Osmanlı eğitim sistemine ilişkin genel bilgiler de içermektedir. Mekteplerin tasniflerini konu edinen Mahmut Kenan Bey'in "*Mektep II*" adlı makalesinde iki noktaya dikkat edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. İlk nokta, mektebin öğrencilerin cinsiyetlerine göre veya yaşlarına göre dağılımı, küçük veya büyük öğrencilere, leylî (yatılı) ve nehârî (gündüzlü) öğrenciye uygun olup olmadığıdır. Burada mekteplerin idare yöntemlerine ve öğrencinin cinsiyetine göre bir bölmelendirme uygulanmıştır. İkinci nokta, öğrencinin senesine ve eğitim derecelerine göre olurken, burada da mektepler iptidai, rüşti, idadi ve aliyye olmak üzere dörde ayrılmıştır. Derecelerine ve senelerine göre dörde ayrılan mektepler, leylî ve nehârî olup zükura veya inasa özgüdür. Mahmut Kenan'a göre bir mektebin leylî ve nehârî veya hem zükura hem inasa özgü olmasının beklenmemesi gerektiği, olursa mekteplerin *mükemmeliyetini* kaybedecekleri düşüncesi hakimdir.[47] Yazarın üzerinde durduğu bir başka nokta, leylî ve nehârî mekteplerdir. Çocuğun terbiyesinde aile kaynaklı enformal ögeler önemli bir unsur olduğundan aile ve çevreden edinilen terbiye, çocuğun mektepteki terbiyesini de etkilemektedir. Mahmut Kenan nehârî mekteplerde belirli bir zaman içerisinde çocuğun eğitimine katkılar sağlanırken leylî mekteplerde ebeveyn-çocuk ilişkisi daha az olduğundan informal bilgilenmenin daha sınırlı kalacağını aktarmıştır. Kısacası nehârî mekteplerde öğrenciler, aile terbiyesini yeterince alırken leylî mekteplerde bu terbiye daha sınırlı kalmaktaydı.[48]

Mahmut Kenan Bey, "*Mektep III*" adlı makalesinde leylî ve nehârî mektepleri detaylandırmaktadır. Bu makalede leylî ve nehârî mektepler kıyaslanarak hangisinin öğrenciye daha uygun olduğu analiz edilmiştir. Yatılı mektepte, öğrencilerin gündüz aldıkları dersleri gece tekrar etme imkanları bulunduğundan dersleri öğrenmeleri kalıcı hale gelirdi. Öte yandan, yatılı mekteplerde öğrenciler belirli bir toplumsal, kolektif düzene alıştıklarından erken yaşlarından itibaren yaşıtlarına, idarecilere ve öğretmenlere karşı nasıl davranmaları gerektiğini öğrenebilirdi. Burada leylî mektepler hakkında ifade edilen olumlu düşüncelerden hareketle nehârî mekteplerden daha iyi eğitim verdiği çıkarılmamalıdır. Nehârî mekteplerde okuyan çocuklar, aile içi eğitim alma imkanına sahipken çocuğun ailesi ve kardeşleriyle geçirdiği vakitler *tahsil ve terbiyenin mühim bir kısmı*'nı meydana getirmekteydi.[49] Yazara göre, on üç yaşına kadar aile terbiyesi alan bir öğrencinin, bu yaştan sonra leylî mekteplerde okumasında herhangi bir sorun yoktur. Bu yaşlardaki öğrenciler *dünyanın küçük bir numunesi* olan leylî mekteplerde kişiliklerini oturtabilecekleri olgunluğa ulaşmışlardır.[50]

İnsanoğlu eğitilerek bulunduğu toplumdaki görevlerini bilinçli bir şekilde kolaylıkla gerçekleştirebilir. Eğitimin yanı sıra ailede aldığı terbiye de çocuğun yaşamında önemli bir yer kaplar. Ailenin bu keskin öneminin farkında olan dergi yazarları, çocuğun eğitiminde aile içi eğitim ile okulda eğitimin oynadığı rolü irdelemişlerdir.

Mahmut Kenan Bey'in "*Mekteb: Ebeveyn ve Muallime Ait Sahaif*" adlı makalesi, Osmanlı toplumunda eğitim kurumlarının algılanış biçimlerini değerlendirirken, okullarda edepli ve terbiyeli olmanın boyutlarıyla öğretildiğinin çizmiştir. Ona göre, o dönemde kalıplaşan bir düşünceyle *mektep, edep ve terbiyenin her türlüsünün*

[47] Mahmut Kenan, "Mektep II", *Resimli Mektep Alemi*, S.2, 1 Ağustos 1329 (14 Ağustos 1913), s. 17-18.
[48] Mahmut Kenan, "Mektep II", s. 18.
[49] Mahmut Kenan, "Mektep III", *Resimli Mektep Alemi*, S.3, 10 Ağustos 1329 (23 Ağustos 1913), s. 34.
[50] Mahmut Kenan, "Mektep III", s. 36.

öğretildiği önyargısının yerleşmiş olması nedeniyle aile içi eğitim göz ardı edilmiştir. Unutulmamalıdır ki, çocuğun terbiyesinin oluşmasında, belirleyici ana faktör ailedir. Bu noktada yazar, *bir çocuğun terbiyesinde mensup olduğu hane ve ailenin hayata tesiri o kadar çoktur ve o kadar mühimdir ki bu tesiri tamamıyla olduğu gibi kabul etmek lazım*[51] geldiğini ifade etmiştir. Aile içi eğitimin önemini ele alan bir diğer makale Orhan Mithat'a aittir. "*İlk Kanun Beşer: Pederlere Hürmet ve Riayet*" adlı makalede, çocukların babalarına saygı göstermeleri, onlara itaat etmeleri vurgulanmıştır. Orhan Mithat'a göre, toplumun çekirdeğini oluşturan ailede kazandırılacak olan terbiye, çocuğun toplumsal ilişkilerini yönlendireceğinden toplumsal kurallara ve düzene uyumu kolaylaştıracaktır. Öyle ki babasına karşı gelen bir çocuk toplumsal ahengin gerekliliklerini algılamayan bir bireye dönüşebilirdi.[52]

***Resim 2:** Rehber-i Saadet Mektebinin bir tenezzühü esnasında heyet-i talimiyesi ile erkan-ı matbuat ve erbab-ı maariften bazı zevat. Sayı 4, Sayfa 60-61.*

Terbiyenin oluşumunu birçok tesire bağlı gören Mahmut Kenan, mektep terbiyesinin kendi sahasında, kendi zaman dilimi içerisinde meydana geldiğini aktarmıştır. Ayrıca çevrede geçirilen vakit, yaşanan olaylar, konuşulan konularda eğitim sürecini yönlendirmekteydi. İşte bu noktada, aile ve çevre unsurlarının arasına yerleşen okul, formal niteliğiyle planlı-programlı istendik dönüşümler yaratmaktaydı.[53] Yazar bu noktada şunları açıklığa kavuşturmuştur:

> "İşte mektep, terbiye hususunda her biri birer amil mahsus olan bu iki tesir arasına girer ve küçük bir çocuğun ahval-i ruhiyesine yedi yaşından on beş yaşına kadar icrayı tesir edecek kuvvetlerden bazısını senenin muayyen evkatında (vakitler) her gün birkaç saatten ibaret mahdud (sınır) bir müddet zabt ve idare etmeğe çalışır. Çocuğun taht-ı te'sîrâtında (tesir altında) bulunduğu mürebbi, kuvvet ve tesirattan hiçbirini ref' (kaldırmak) etmeyerek onlara diğer vesâit (vasıtalar) ve kuva-i terbiye ilave eder. Bir mektepten terbiye hususunda intizâr (beklemek) edilebilecek netice ancak bundan ibarettir. Yoksa hiçbir mektep bir çocuğun ebeveyni kendi vazife ve mesuliyet mahsusa maneviyelerinden tecrit ederek kurtarmaya; çocuk için hanesinde, ailesi…haricinde etrafında muvaffak bir muhit bulmağa hiçbir vakit çalışamaz…"[54]

Mektepte tedrisini yapan öğrenci, burada aileden ve çevresinden aldığı terbiyeye olumlu katkılar yaparak olumsuz davranışlarını söndürmeye çalışmaktadır. Öğrencinin mektepte aldığı dersler, ilmini arttıracağı gibi terbiyesine ve hayata bakışına olumlu katkılar sağlayacaktır. Ancak unutulmamalıdır ki, çocuğun mektepte geçirdiği vakitler, belirli günler ve saatlerle sınırlıdır.[55]

Okullarda eğitim yöntemleri derslerle sınırlı tutulmamış, oyun oynarken bile çocukların eğitiminin devam etmesi amaçlanmıştır. Örneğin Mektep Alemi tarafından kaleme alınan bir yazı da düşman kalesine ilk bayrağı dikenin kazandığı bir oyunda, öğrencilerin strateji geliştirmelerinin gerekliliği anlatılmıştır. Yine bu noktada ilgili yazıya göre, önemli kişilerin türbelerinin ziyaret edilerek yaptıklarının anlatılması, tarihi temsillerle önemli

---

[51] Mahmut Kenan, "Ebeveyn ve Muallimine Ait Sahaif: Mektep", *Resimli Mektep Alemi*, S. 1, 10 Temmuz 1329 (23 Temmuz 1913), s. 2.
[52] Orhan Mithat, "İlk Kanun-ı Beşer Pederlere Hürmet ve Riayet", *Resimli Mektep Alemi*, S. 9, 21 Teşrinisani 1329 (4 Aralık 1913), s. 129.
[53] Mahmut Kenan, "Ebeveyn ve Muallimine…", s. 2.
[54] Mahmut Kenan, "Ebeveyn ve Muallimine…", s. 2-3.
[55] Mahmut Kenan, "Ebeveyn ve Muallimine…" s. 2-3.

kişilerin, olayların canlandırılması öğrencilerin uygulayarak, tartışarak öğrenmelerine zemin hazırlamaktadır.[56] *Tarih dersi; bir malumat dersi olmaktan ziyade, bir terbiye vatan dersi gibi tedris edilir. Bu derslerde her fırsattan istifade edilerek, çocuklarda vatan fikri ve düşüncesi tenmiye (arttırma) edilir. Aynı maksatla tarihte mevzu bahis olan vaka' üzerine tahayyüller yapılarak defterlerine resimler çizdirilir…Coğrafya dersi de bir vatan dersi gibi tedris edilir. Çocuklara kuru kalabalık sözlerden ziyade vatanın tabiat, sanayii, ticaret, hayat ve istikbaline dair fikirler, duygular verilir, coğrafya tedrisatı resimler üzerinden takip edilir.*[57]Mekteplerde ilim ve terbiyenin birleşmesiyle meydana gelen birikim, ülkenin gelecekte kullanabilmesi için önemli bir güç olduğunun bilincine varılmıştır.

Öte yandan, tartışmaların bir sonuca bağlanması için terbiye kavramından ne anlaşıldığı da saptanmalıdır. Konu ile ilgili bir içerikte Ali Kami Bey'in "*Terbiye Usul Terbiye*" adlı makalesinde yer almaktadır. Ali Kami Bey, terbiye teriminin anlamının genişliği ile objektif niteliğini anlatmaktadır. İlgili yazıda, ebeveynlerin farkında olmadan çocuklarına olumlu veya olumsuz haller, sözler, gelenekler ve deneyimler aktarılabildiği anlatılmıştır.[58] Bu noktada Ali Kami Bey vatani önceliklerden hareketle şu soruyu sormaktadır: *Şimdi bütün valideler ve pederler, muallimler, müdürler, mubassırlar(gözetici) hepimiz başımızı ellerimizin arasına alarak derin derin düşünmeliyiz: bizim çocuklarımıza bu vatanın evladına, istikbal memleketi kendilerine teslim edeceğimiz bu küçük yavrulara nasıl bir terbiye veriyoruz? Onları nasıl ve ne maksatla yetiştiriyoruz.*[59]

Ali Kami Bey, çocuklara verilen terbiyenin iyi olmadığından yakınarak, terbiyemizde bir eksiklik görmekte ve terbiyemizde eksiklik olmasa, memleketin çoktan ileri gitmiş olacağını düşünmektedir. Peki ne yapmalı? Yazara göre eğitim yöntemini değiştirecek, geliştirecek *tadilatlar* ve *ıslahatlar* yapılmalıydı.[60]

Eğitimde teori ve uygulama üzerine tecrübelerini makaleye döken yazarların çokluğu, tartışılacak bir başka konudur. Öğrenci merkezli ve eğitimciyi rehber olarak gören anlayış, bu kategorideki makalelerin genel özelliğidir. Bilhassa ders verdikleri mekteplerde, teori-uygulama üzerine tecrübe kazanan eğitimciler, bu tecrübelerini okurlarla paylaşmayı ihmal etmemişlerdir. Üstelik uygulama derslerini "*ana mektepler*"den itibaren görmek mümkündür. Okuma-yazma öğretilmeyen ana mekteplerde, çocukların gelişimine uygun olarak şarkı söyleme, hayvanları taklit etme, istenilen objeleri yapma ve boyama gibi aktiviteler yapılmaktadır. Bu aktivitelerle, zihinleri gelişen çocuklar, bir üst eğitim seviyesine hazır bulunuşluk kazanmaktaydılar.[61] Ancak bazı anne ve babaların ana mekteplerini okuma-yazma öğretilen yerler olarak görmeleri İsmail Hakkı Bey tarafından şu şekilde eleştirilmiştir: *Onlar istiyorlar ki, çocukları beş yaşından itibaren okusun okusun da adam olsun! Çocuklarını ana mekteplerinde okumaktan yazmaktan ayrı gayrı şeylerle çalışır… görünce hiddetlenirler; vay! Biz çocuklarımızı mektebe niçin verdik? diyorlar. İşte bir çuval söz!... İşte biz cevabı veriyoruz. Adam olmak için fakat nafile!.. Çünkü henüz bu memlekette adamın ne olduğunu anlayan adam yok!*[62]

Bu bağlamdan hareketle Osmanlı düşünce dünyasında bir anaokulu anlayışının daha oluşmadığı anaokullarının ilkokulu destekleyici, okuma-yazma girişimlerini içinde barındıran kurumlar olarak algılandıkları görülmektedir.[63]

Eğitimde teori-uygulama üzerine bir başka örnek, Ahmed Robenson'un kaleminden çıkan "*Spor: Mekteplerde Oyun*" adlı içeriktir. Terbiye-i Bedeniyye derslerinin öğrencilere faydalarını aktaran yazar, yaşları ne olursa olsun mekteplerde oynanan oyunların çocuklarda merak uyandırması, zihni ve ahlaki gelişimlerini güçlendirmesi vurgulanmıştır.[64] Çocuklara gelişimlerine göre oyunlar öğreterek sağlam düşünceli, sağlam vücutlu bireyler olarak yetişmeleri sağlanmalıdır.[65] Çocukların yaşlarına göre, oyunlardaki kazanımlarına da değinmeyi ihmal etmeyen yazar, yaş ilerledikçe çocukların belli başlı niteliklere kavuştuklarını anlatmıştır. Yazara göre, 7-8 yaşlarında şahsi hareket ve oyun oynamaları normaldir, çocuğun şahsında oyunların cinsine göre huylarında ve ahlakında gelişme meydana gelir. Çocuklar 7-8 yaşlarından 12-13 yaşına kadar oynanan şahsi oyunların içeriği değişmeye başlar ve bu devrede kazanmış olduğu mizacı ortaya koyar.[66] 12-13 yaşlarından sonra kalabalık oyunlar rekabet duygularını açığa çıkartırken elde edilen huylar daha tesirli hale gelir. Ahmet Robenson, oyun çağlarını üç devreye ayırmaktadır: *"Şahıs oyunları, müsabaka oyunları ve müşterek müsabaka oyunları".* İlk devre yüzme, koşma, zıplama gibi aktivitelerin yapıldığı, şahsi oyunlardır. Şahsi oyunlar düşünme ve icat yeteneklerinin

---

[56] Mektep Alemi, "Şems-ül Mekatip'de Vatan Terbiyesi Nasıl Verilir?", *Resimli Mektep Alemi Mürebbiyeler Alemi*, S. 10, 14 Kânunuevvel 1329 (27 Aralık 1913), s. 147-148.
[57] Mektep Alemi, "Şems-ül Mekatip'de Vatan Terbiyesi…", s. 147-148.
[58] Ali Kami, "Terbiye Usul-u Terbiye", *Resimli Mektep Alemi*, S.5, 10 Eylül 1329 (23 Eylül 1913), s.65.
[59] Ali Kami, *agm*, s. 66.
[60] Ali Kami, *agm* s. 66.
[61] İsmail Hakkı, "Ana Mekteplerinde Çocukları Nasıl Terbiye Ediyorlar?", *Resimli Mektep Alemi Mürebbiyeler Alemi*, S.10, 14 Kanunuevvel 1329 (27 Aralık 1913), s.149-150.
[62] İsmail Hakkı, "Ana Mekteplerinde Çocukları…" s. 149.
[63] İsmail Hakkı, "Ana Mekteplerinde Çocukları…" s. 149-150
[64] Ahmet Robenson, "Spor: Mekteplerde Oyun", Resimli *Mektep Alemi*, S. 1, 10 Temmuz 1329 (23 Temmuz 1913), s. 8-9.
[65] Ahmet Robenson, *agm*, s. 8-9.
[66] Ahmet Robenson, *agm*, s. 9.

gelişmesini sağlamaktadır. İkinci devre saklambaç, köşe kapmaca, güreş gibi çocukta sabır ve dayanıklılığın arttırıldığı aşamadır. Üçüncüsü ise polo, deniz topu, esir almaca gibi kuralların çocuklarda etki bıraktığı devredir. Bu düzlemden hareketle spor, zaman kaybı olarak görülmemeli, zamanı ve spor aktivitelerinin doğru kullanımıyla çocuğun vücut ve zihinsel gelişimine odaklanılmalıdır.[67]

Teori ve uygulama deneyimleri ana mektepleri veya beden eğitimi dersleriyle sınırlı kalmamıştır. Yazar Ahmet Nuri'nin "*Hendese*" dersinde yaptırabilecek uygulamaları kalame aldığı makalesi, "*Ameli Hendeseyi Nasıl Okuturum*", öğrencilerin hendese derslerinden sıkılması veya kendilerine *Biz bu dersi hayatta nerede kullanacağız?* diye sormalarından yola çıkmaktadır. Yazarın kendi öğrencilik yıllarından kalan hendese dersi anılarından hareketle farklı çağdaş yöntemlerin kullanımını anlatmıştır. Örneğin, *Sıranın kenarları görünüşte neye benzer?* veya *Acaba ip sıranın kenarına benzer mi?* gibi basit sorularla öğrenciyi yönlendiren yazar, öğrencilerden soruların çözümünü düşünmelerini istemiştir. Ahmet Nuri, hendese dersi için gereken metre bilgisini, *metreyi bilmezlerse ölçmeyi bilemeyecekler* düşüncesinden hareketle bahçede toprak üzerinde *hatlar çizdirmek* gibi uygulamalarla anlatmıştır. Uygulamayı teorinin önüne koyan muallim, uygulamalar sayesinde öğrenciler arası rekabetin arttığını, öğrencilerin odaklanma ile keşfetme kapasitelerinin arttığını fark etmiştir.[68] Diğer yandan yazar, dersleri öğretme yaklaşımını eleştirmiş, sınıf dışı öğrenmelere vurgu yaparak hendese eğitiminin farklı yöntem ve tekniklerle işlenmesine vurgu yapmıştır. Yazarın bu konudaki düşünceleri şu şekildedir:

> "Hendese dersini talebenize iyi öğretmek ister misiniz? Onlara İtalyanların, Almanların, Fransızların, İngilizlerin Anadolu'daki şimendiferlere (demiryolu) sahip olduklarını yana yakıla anlatınız…Çocuklar uslu durmayacaklar, söz söyleyecekler, hareket edecekler, intizamı bozacaklar…bozacaklar. Ama İtalyanlar, Antalya'dan Burdur'a şimendifer yaparken seyirci kalmayacaklar… İtalyanlar memleketimize girmesini istemezseniz, zavallı çocukları pis havalı sınıflardan çıkarıp, hendese dersini bahçede veriniz; onlara toprağı mesâhayı (arazi, yüz ölçümü) sevdiriniz. İşte hendese okutmak hususunda benim itikadım (inanç) böyle! Bilmem başka itikad nasıl olur?"[69]

***Resim 3:** Molla Gürani Leyli ve Nehari Rehber-i Saadet Mektebi sınıfı şakirdanının bir mesire alemi. Sayı.8, Sayfa.116-117.*

Ahmet Nuri Bey, kendi eğitim hayatında "*ezberci*" bir sistemle büyümüş, "*Coğrafyayı Nasıl Okuturum?*" adlı çalışmasında da eğitimde uygulamanın önemine işaret etmiştir. Muallim, coğrafya öğretmeni olarak görev yaptığı sınıfta, öğrencileri bahçede ders işlemeye çıkararak, ilk önce kendi çevrelerini tanımalarını sağlamıştır. Ardından *deniz suyunun lezzeti*, d*eniz üzerinde neler işler?* veya *deniz akar mı akmaz mı?* gibi sorularla,

[67] Ahmet Robenson, *agm*, s. 9-10.

[68] Ahmet Nuri, "Ameli Hendeseyi Nasl Okuturum", *Resimli Mektep Alemi-Mürebbiyeler Alemi*, S.11, 15 Kânunusani 1329 (28 Ocak 1914), s.1 67.

[69] Ahmet Nuri, "Ameli Hendeseyi Nasıl…" s. 1 68.

öğrencileri yönlendirmiştir.[70] Yazar konu hakkında şunları da aktarmıştır: *…Sahili, tepeyi, dağı, adayı da kezâ keşif ettirerek öğrettim. Toprakla hepsinin numunesini yaptırdım.*[71]

Soru-cevap uygulamalarının farkından olan Ahmet Nuri Bey, öğrencilerden coğrafya dersine ait resimleri içeren özel bir resim defteri tutmalarını istemiştir. Ahmet Nuri Bey, ayrıca *harita ne demektir?* sorusunu öğrencilere kavratırken sınıfın haritası ile okulun haritasını çizdirmiştir. Açıkçası Ahmet Nuri Bey, keşfettirerek uygulama yaptırarak, sorgulattırarak, öğrencilerin zihninde dersi kalıcı ve eğlenceli hale getirmeye çabalamıştır.[72] *Bir memleketin ahalisi üzerine muhitin tesirini öğretmekte de güçlük çekmedim: Arabistan'da yaşayan kimselerin elbisesiz nasıl yaşadıklarını, askerlerimizin yanında niçin yaşayamadıklarını tetkik ettirerek muhitin tesirini buldurdum.*[73]

Ahmet Nuri Bey, "*Coğrafya Dersinde Resimlerden Nasıl İstifade Edilir*" isimli çalışmasında ise dersi kalıcı kılarak öğrencilere sevdirme noktasında izlenebilecek yöntemler hakkında bilgi vermiştir. Ona göre, sınıfta göseller kullanılarak öğrencilere sorular sorulması öğrencilerin merakını uyandırabilirdi. Örneğin, yazar bir dersinde sınıfa ders konusuyla alakalı bir görsel getirerek onlardan şu şekilde yorumlamalarını istemiştir:

> "Öğrenci-Efendim! Beyaz insanlar nereden gelmişler?
>
> Muallim-Avrupa'dan oğlum!
>
> Muallim- Yerli ahali mi yoksa Avrupa'dan giden ahali mi daha kutludur?
>
> Öğrenci-Yerli ahaliyi bu resimde daha büyük görüyorum. Onlar daha kutlu!
>
> Muallim- Başka ne görüyorsunuz?
>
> Öğrenci-Onların önünde çark var, top var.
>
> Muallim- Sağda ne görüyorsun?
>
> Öğrenci- Bir balya var. O balyayı bir siyah adam çekiyor.
>
> Muallim-Daha?
>
> Öğrenci-Birisi de elinde defter, kalem var. Yazıyor efendim!
>
> Muallim-Ondan ne anladık bakayım?
>
> Öğrenci- Yazıcı adam tüccar, öteki amele."[74]

Görüldüğü üzere öğretmen öğrencilerine müdahalede bulunmuyor, sorular sorarak öğrencilerin cevaplamasını bekliyor. Böylece dersi merak eden öğrenciler, sınıfa getirilen görselden yararlanarak derse katılım sağlayabiliyordu.[75] Teori-uygulama arasındaki farkı açığa kavuşturan bir başka içerik "*Resmi Nasıl Tedris Etmeli?*" adını taşımaktadır. Resim derslerinin talebeye nasıl öğretilebileceğini ve resim dersinin nasıl sevdirilmesi gerektiğini, bir Avrupa gezisinde keşfeden İsmail Hakkı Bey, elde ettiği tecrübeleri derginin okuyucuları ile paylaşmaktadır.[76] Yazar okuyucuya şu sözlerle seslenmektedir: *…çocukların birini insan örneği yapabilirsiniz. Örneği bütün çocukların görebileceği bir yere koyduktan sonra… çocuklar örneğin resmini çizmeğe başlamazdan evvel her parçasını iyice görmüş ve her parçasının diğer parçalarla münasebetini anlamış olsun. Onlar açık bu suretle iyi, resim yapabilirler. Bir de dikkat ediniz ki resim yapacağım diye ince eleyip sık dokumasınlar: numunenin esasını görsünler ve esasını çizsinler kafidir.*[77] Ona göre, resim çizmeye başlayan çocuklara, basit nesnelerin düzenli çizimleri yaptırılarak hevesleri beslenmeliydi. Resim yapmak isteyen öğrenciler, farklı derslerin krokilerini yapabilir veya ceplerinde küçük bir resim defteri bulundurabilir. Bu noktada şu ifade edilmiştir: *Tarih, coğrafya, hesap, eşya, ahlak, tahrir…derslerinde de ufak, sade krokiler yaptırmayı unutmayın. Bu krokilerin her iki ders içinde fâidesi vardır. İşte yeni usul böyledir.*[78]

Buna ek olarak dergi, çocukların çizilecek resim örnekleri bulmalarını kolaylaştıracak bir yazı da hazırlamıştır.[79] Bu yazıda çevrede bulunması kolay resim örnekleriyle işe başlayan dergi, çocukların

[70] Ahmet Nuri, "Coğrafyayı Nasıl Okuturum?", *Resimli Mektep Alemi-Mürebbiyeler Alemi*, S.12, 1 Şubat 1329 (14 Şubat 1914), s. 188.
[71] Ahmet Nuri, "Coğrafyayı Nasıl Okuturum?", s. 188.
[72] Ahmet Nuri, "Coğrafyayı Nasıl Okuturum?", s. 189.
[73] Ahmet Nuri, "Coğrafyayı Nasıl Okuturum?", s. 189.
[74] Ahmet Nuri, "Coğrafya Dersinde Resimlerden Nasıl İstifade Edilir?", *Resimli Mektep Alemi- Mürebbiyeler Alemi*, S. 14, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. 231.
[75] Ahmet Nuri, "Coğrafya Dersinde Resimlerden…", s. 231.
[76] Muallim İsmail Hakkı, "Resmi Nasıl Tedris Etmeli?", *Resimli Mektep Alemi-Mürebbiyeler Alemi*, S.13, 20 Şubat 1329 (5 Mart 1914), s. 208.
[77] Muallim İsmail Hakkı, "Resmi Nasıl Tedris Etmeli?", s. 209.
[78] Muallim İsmail Hakkı, "Resmi Nasıl Tedris Etmeli?", s. 209.
[79] Mektep Alemi, "Resim Örneklerini Nasıl Tedarik Etmeli", *Resimli Mektep Alemi-Mürebbiyeler Alemi*, S. 13, 20 Şubat 1329 (5 Mart 1914), s. 211.

oyuncaklarından, evcil hayvanların çizilebilirliğine kadar her ayrıntıyı aktarmıştır. Mekteplerde de öğrencilerin çizmeleri için hangi örneklerin kullanılacağı konusunu makalesine taşımıştır.[80]

"… eşya iyi örnek olabilirse onları düşüne düşüne bulup bir mecmua yapmak lazımdır. Evvela mini mini çocuklar için oyuncaklar örnek olarak kullanılabilir. Mesela şimendifer, araba, kuzu, resim, inek gibi alelade oyuncaklar. Gerçi bunlar resim noktasından tam ve mükemmel değildir. Fakat çocuklar için her halde bir örnek hem de asıllarından daha muvaffak birer örnektir. Çanak çömlekler arasında da iyi örnekler vardır. Alelade toprak kaplarda şekline göre gayet güzel örnek vardır… Bazı yemek tabakları, fincanlar, çay ibriği, kavanozlar, su kupaları, maşrapalar, bardaklar, ecza şişeleri, şamdan, kepçe, kürek, huni fener, ütü, kahve değirmeni, fotin… bunların hepsi örnektir."[81]

Çevrede kolayca bulunabilecek örnekler ailelerin, eğitimcilerin ve resim severlerin ilgisini çekebilecek düzeydedir.[82]

Dergide okulların fiziki koşulları, sağlık ortamı ve eğitmenlerin liyakati de irdelenmiştir. Mekteplerin sağlıksız gençler yetiştirdiğine değinen Abdullah Cevdet'in "*Mektep Alemi: Hayat Alemi*" adlı makalesinde konuyu detaylandırmaktadır. Abdullah Cevdet, *...Bizim mektep-i ibtidâîlerimiz maktel-i ibtidâîlerimizdir* olduğunu, okullarda eğitimli nesiller yetiştirilmediğini, eğitim kurumlarının fiziki şartlarının yetersiz olduğunu dile getirmiştir. İstanbul'daki okulları gezen yazar,[83] *Mehmet Ağa Mektep İbtidaisi*'nde gördüğü manzarayı detaylandırmıştır. Mektebin hocasının öğrenci sayısını bilmemesini garipseyen Abdullah Cevdet, derslerle ilgili yönelttiği sorulara cevap alamamasından hoşnut olmamıştır. Yazar ziyaret ettiği *Hoca Tahsin Efendi Mektep İbtidaisi*'nde benzer bir manzara ile karşılaşmıştır.[84] Abdullah Cevdet'e göre bu mektepler gelecek nesilleri yetiştirmekten ziyade zehirleyerek sağlam dimağları soldurmaktaydı.[85] Ona göre liyakatsizlik ve umursamazlık eğitim sistemimizi yordukça toplumun kurtarılabilmesini bekleyebilmek mümkün değildi.[86]

Dergide Batı'da eğitim alanında yaşanan dönüşümler de ele alınmıştır. "*İngilizler 'Yeni Mektep'lerinde Nasıl Terbiye Veriyorlar?*" adlı makale, İngiltere ve Osmanlı Devleti'ndeki eğitim kurumları ile eğitim anlayışlarını karşılaştırmaktadır. İngilizlerin "*yeni mektep*" adını verdikleri kurumu inceleyen İsmail Hakkı Bey, öncelikle sağlık noktasında gösterilen hassasiyeti ele almıştır. Zira, buradaki öğrencilerle Osmanlı Devleti'ndeki öğrencilerin bir kıyaslaması yapılmış, İngiltere'de yeni mektep öğrencileri hayat doluyken, bizim öğrencilerin yüzlerinde bir hayat belirtisi olmadığı vurgulanmıştır. Ayrıca makalede, İngiliz yeni mekteplerinde özenle hazırlanan yemekler sayesinde öğrencilerinin bizimkiler kadar "*ölü benizli*" olmadıkları eklenmiştir.[87] Yeni mekteplerin eğitimcilerinin ders işleme usullerine vurgu yapılmış, eğitimcilerin öğrencileri gezintiye çıkardığını, koşu başta olmak üzere çeşitli aktiviteler yaptırdığını aktarmıştır. Ayrıca bu okullarda "*terbiye-i bedeniye*" çok önemsendiğinden jimnastik, futbol, yüzme, balık tutma ve bisiklet gibi sportif aktiviteler oldukça yoğundur. İsmail Hakkı Bey'e göre *yeni mektepler* de bizdeki kadar hasta öğrencilerin olmamasının nedeni açık havada gerçekleştirilen yoğun etkinliklerdir.[88] Hayata dair işlerinde yer aldığı yeni mekteplerde, öğrenciler uygulama yaparak öğrenmeyi kalıcı hale getirmektedir. Öğrencinin durumuna gelince öğrenci sorumluluğunun farkında olduğundan şımarmaz, öğretmenini dinler ve derslerine odaklanırdı. Yazar, konu hakkında şunları aktarmıştır: *…bu çocukların, gençlerin memleketinizin adamları olduğunu bilseniz, kalbiniz vatan ve istikbal için ümitle dolar.*[89]

İsmail Hakkı Bey'in sağlık sorununu ele alan bir diğer makalesi "*Açık Hava Mektepleri: Mektep Sanatoryumları*" adlı yazısıdır. Yazar makalesinde çocukların yetiştikleri ve eğitim aldıkları mekanların sağlık şartlarına uygun olmaması durumunu anlatmıştır. Eğitim-öğretim sisteminin doğru işlemesi, bir ülke için kritik konulardan biridir. Zira sağlıksız bir eğitim sistemi ülkeye istenilen faydayı veremez. Yazar, öğretmenlerin önemli görevlerinden birisinin de sağlık eğitimi olduğunu belirtmiştir.[90] Konu hakkında Batı üzerinden şu karşılaştırma yapılmıştır: *…Böylece sıhhati tehlikeye giden çocukları hükümet alıyor, dağ başında yüksek yerlerde -en iyisi çam ormanları altında- yapılan açık hava mekteplerinde aylarca bırakıyor. Orada hem talim hem de terbiye ediyor. Hususiyle sıhhatleri kuvvetleri için çalışıyor. Çocuklar bu saf temiz hava altında bu serbest ve mesut hayat ile kuvvetli lezzetli yemeklerin yardımıyla az zaman da sıhhatlerini kurtarıyorlar…*[91]

---

80 Mektep Alemi, "Resim Örneklerini Nasıl…", s. 211.
81 Mektep Alemi, "Resim Örneklerini Nasıl…", s.211.
82 Mektep Alemi, "Resim Örneklerini Nasıl…", s.211.
83 Abdullah Cevdet, "Mektep Alemi: Hayat Alemi", *Resimli Mektep Alemi,* S.4, 1 Eylül 1329 (14 Eylül 1913), s.49.
84 Abdullah Cevdet, *agm*, s.50.
85 Abdullah Cevdet, *agm*, s.51.
86 Abdullah Cevdet, *agm*, s.51-52.
87 Muallim İsmail Hakkı, "İngilizler 'Yeni Mekteplerinde Nasıl Terbiye Veriyorlar", *Resimli Mektep Alemi-Mürebbiyeler Alemi*, S.11, 15 Kanunsan 1329 (28 Ocak 1914), s.169.
88 Muallim İsmail Hakkı, "İngilizler 'Yeni Mektep'lerinde Nasıl…", s.170.
89 Muallim İsmail Hakkı, "İngilizler 'Yeni Mektep'lerinde Nasıl…" s.170.
90 Muallim İsmail Hakkı, "Açık Hava Mektepleri: Mektep Sanatoryumları", *Resimli Mektep Alemi- Mürebbiyeler Alemi*, S.14, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. 228.
91 Muallim İsmail Hakkı, "Açık Hava Mektepleri…", s.228.

Resim 4: *Rehber-i Saadet Mektebi müntehi ve numune salonları şakirdanının hendese ve kimya derslerindeki edavat -ı tedrisiyeleri. Sayı 6, Sayfa 92-93.*

Açık hava mekteplerindeki vaziyeti, ülkesindeki çocuklar içinde uygun gören İsmail Hakkı Bey, memlekette açık hava müzesi yapacak imkanlar olduğunu ancak uygulamaya geçirilemediğinden sağlıksız okullarda eğitim-öğretimin devam ettiğini aktarmıştır.[92] Behram Lütfü'nün "*Eğer Maarif Bu ise Yaşasın Cehalet Derim*" adlı makalesinde de benzer noktalar tartışılmıştır. Dönemin eğitim sistemini eleştiren makalede yeni neslin nasıl yetiştirilebileceğinin bilinmediği iddia edilmiştir. Masa başında, ancak iyi giyinmeyi bilen nesiller yetiştirmektense "*yaşasın cehalet"* demek ona göre daha doğrudur.[93]

Elbette burada övülen cehalet değildir, ancak dönemin İstanbul mekteplerini gezip görmek bile mekteplerde hayat olmadığını, fikirlerin bu mekteplerde söndüğünün anlaşılabilmesi için yeterliydi. İşte bu felaketi yaratan maarifin işlevsizliğidir. Muallim Behram Lütfi, …*Mezar içinde yetiştirilen bir nesil; elbette mezara girmek için çalışır,* sözleriyle eğitim müesseselerin sağlıksız koşullarını, işlevsizliğini vurgulayarak gelecek nesillerin kalitesinin eğitime bağlı olduğunu anlatmıştır.[94]

Ayrıca eğitim konusunda önemli makalelerde imzası bulunan İsmail Hakkı Bey'in bir makalesi, eğitim hayatına dair nasihatler içermektedir. Eğitim konusuna eleştirel yaklaşarak, okumazsanız hamal olursunuz; okursanız masa başında iş bulursunuz ve aileniz sevinir. Ancak dünyayı göremezsiniz, "*başınızı kaldırın ve dünyayı görün"* diye sitem etmektedir. Özellikle her şeyi okuma-yazmaya bağlayan, okumazsanız hamal olursunuz gibi cümleleri çocuğuna veya öğrencisine dikte eden aile ya da öğretmenlere seslenmektedir. Yazar, gelecek neslin sağlıklı bir vücuda sahip olmasını, sağlığını korumayı bilmelerini, okuma-yazmaya verdikleri önem kadar yaşamayı da öğrenmeleri ve dünyayı tanımaları gerektiğini söylemektedir.[95]

Dergide ele alınan bir diğer konu ise dil eğitimidir. Mehmet Celal ilgili yazısında, eğitimle ilgili birçok yazı ve incelemelerin yapıldığını, maarif alanında deneyim sahibi kişilerin mevcut olduğunu dile getirmiş ve bunlara rağmen tahsilin kolaylaştırılması adına somut bir adım atılamadığından yakınmıştır. Ona göre, tahsilin kolay bir şekilde gerçekleşmesi için alfabenin öğretilmesi konusunda belli bir karar alınmalı ve o karar doğrultusunda hareket edilmelidir. Mahmut Celal Bey, dilin kolaylaştırılarak daha anlaşılır nasıl öğretilebileceğinin üzerinde de durmuştur. Lisanın kolay tahsili için neler yapıldığını ve daha nelerin yapılması gerektiğini işaret etmiştir. İşlevselleştirilen harflerin kabulü için çalışmak, memleketin deneyimli insanlarından yararlanmak, "*usul-i cedit"* ile uğraşan bir heyet teşkil etmek, ona göre dil meselesinde yardımcı olabilirdi.[96]

Resimli Mektep Alemi'nin geniş içeriği, farklı kategorilerde içeriklerin yayımlanmasına olanak sağlamıştır. Özellikle II. Meşrutiyet döneminde "*köy eğitimi*" ile ilgili makalenin varlığı, derginin değerini arttırmaktadır. Dönemin köy eğitimi ile ilgili bilgileri "*Çocuklarımın Bedenini Nasıl Terbiye Ettim?*" başlıklı yazıdan

[92] Muallim İsmail Hakkı, "Açık Hava Mektepleri…", s. 229.
[93] Behram Lütfü, "Eğer Maarif Bu ise Yasasın Cehalet Derim", *Resimli Mektep Alemi-Mürebbiyeler Alemi*, S. 10, 14 Kanunuevvel 1329 (27 Aralık 1913), s. 145.
[94] Behram Lütfü, *agm*, s. 146.
[95] Muallim İsmail Hakkı,"Gençler Eğer Sağlam Ruhlu Faal, Emelperver Bir Millet Olmazsanız, Eyvah!", *Resimli Mektep Alemi-Gençler Alemi,* S. 10, 14 Kanunuevvel 1329 (27 Aralık 1913), s. 153-154.
[96] Mehmet Celal, "Eğer Tahsilin Teshili Lazımsa", *Resimli Mektep Alemi*, S. 7, 10 Teşrinevvel 1329 (14 Ekim 1913), s. 103-104.

öğrenebilmekteyiz. *Köy Hocası* imzasıyla makaleyi kaleme alan yazar, köy eğitimi ile ilgili bilgileri ayrıntılı bir şekilde okuyucu ile paylaşmıştır. Dönemin yabancı mekteplerini ziyaret ederek buralarda eğitimin öğrenciye nasıl verildiğini gözlemlemiş ve kendi mektebinde neler yapacağına dair fikirler edinmiştir.[97]

Öğretmenlik yaptığı okulda öğrencilerin sağlığına dikkat ettiğini belirten yazar, açık havada ders işleme, öğrencilerin yediklerine dikkat etme, sınıfı havalandırma, sınıfı temizletme, ders aralarında çeşitli aktiviteler yaptırmak gibi noktalara işaret etmiştir. Tüm bunların yanında müzik ve resim çalışmaları yaptırmayı da unutmayan Köy Hocası, *…benim çocuklarım her köyün çocuklarından daha sağlam ve daha çeviktir*, diyerek yabancı okullardaki öğrencilere kendisinin yaptırdıklarından daha fazlasının yaptırılamayacağını iddia etmiştir.[98]

Zira kendisi de köye ve köylüye hizmet etmek isteğinde olduğunu vurgulasa da ne geçinebiliyor ne de iyi bir yemek yiyebiliyordur. Sağlıklı beslenemeyen bir vücuda sahip olması onu yapabileceği işlerden de alıkoyuyordu. Öncelikle köyde okuma-yazma bilmeyen köylülere okuma-yazma öğreterek, gelirini arttıran köy hocası, her gün ne yiyeceğinin cetvelini hazırlamayı ihmal etmemiştir. Sağlıklı beslenme düzenini hazırladıktan sonra yaşam biçimini yeniden düzenlemiş ve köylünün de eğitilmesine karar vermiştir. Bu karardan hareketle, köy hocası evine çat kapı gelen misafire karşı, kapısına "*misafir kabul vakitlerini"* yazmış, okuma-yazması olmayan köylü bunu anlayamamıştır. Ardından öğrencileri vasıtasıyla meşgul olduğu vakitleri, köylülere bildirmiştir. Böylelikle, köylünün odasına gelişlerini bir düzene sokmuştur.[99]

Mehmed Sa'îd, "*Sevgili Terbiyecimize Milli Bir Anma Armağan*" başlıklı yazısında ise mektepten ayrılan hocasına, öğrencilerin dilinden kıymetini yansıtan bir yazı kaleme almıştır. Dönemin siyasi ve fikri atmosferinden etkilenen yazıda şunlar aktarılmıştır:[100] *Ay yıldızın nihayetsiz tutkunu olan terbiyecimiz: siz bizim kahraman ve fedakâr genç yoldaşımızsınız. Bu namı unutmamanızı dileriz. Sizi: dünyalar yıkılsa, tufanlar kopsa, yıldırımlar çaksa yine kalbimizden çıkaramaz… Ey turanın uyanık terbiyecisi! Işıklarıyla kendini bildiren ilk öz Türk gençliğinin size gönlüyle birlikte armağan ettiği bu yazılar…biliriz ki çok değersiz fakat milliyet adına, kardeşlik pek kıymetlidir. Son: candan ve gönülden büyük hürmet şükran.*[101]

Mustafa Figani ise öğrencisine yönelik cevap niteliğinde bir yazı yayımlamıştır. Balkan Savaşlarının yarattığı atmosferin yansıdığı ilgili yazıda yazar, ülkenin yükseltilmesi için neler yapılabileceğine dair nasihatler vermiştir: *…Her biri bir turan kadar sevgili kardeşlerim: her vakit size söylediğim gibi biz cansız, ruhsuz büyüdük. Bilgimiz çalma çırpmadır. Temelli bir yol tutacak terbiyemiz yoktur. Bize bakıp aman aldanmayınız. Biz sersem miras yediler gibi atalarımızın kan pahasına kazandırdıklarını kör körüne düşmanlara peşkeş çeken bir bölük halkız…Bu sahipsiz memleketin, boynu bükük milletin merhametli, nurlu ağaları, sahipleri ancak sizsiniz…Büyüdüğünüz vakitte zevk ve sefa alayına değil; sanat, ticaret kervanına katılıp da bizim gibi uşak olup millete yük olmayın.* [102]

2. 2. Derginin Kadın Temalı Yazılarında Kadın İmgesinin Analizi

II. Meşrutiyet yılları kadın ve kadın hakları konusunda önemli tartışmaların gerçekleştirildiği çok yönlü bir dönemdir. Bu dönemde yayımlanan makalelerde kadının toplumsal konumu, uygarlaşan dünyada kadının yeri ve eğitim konusu ele alınmıştır.[103] Ayrıca kadın ve kadın hakları konusu, II. Meşrutiyet döneminin en çok tartışılan konuları arasına girmiştir. *Resimli Mektep Alemi* dergisinde, kadın hakları tartışmaları eğitim, aile, annelik görevi üzerinde yoğunlaşmıştır. *Resimli Mektep Alemi*, II. Meşrutiyet yıllarının kadına yaklaşımından etkilendiğinden içeriğinde kadına odaklanan yazılara da yer vermiştir. Dergide birkaç sayıda yayımlanan "*Kızlar Mektebi*" konak eğitiminin niteliğini ele almıştır. Hikayeleştirme yöntemini seçen ilgili yazılarda sorular ve öykülerden hareketle doğru eğitim yöntemlerinin nasıl olması gerektiği analiz edilmiştir. Örneğin ilk makalede Neriman adlı bir kız çocuğu ele alınmıştır. Bebeklerle oynamak yerine kitaplarla içli dışlı olmanın Neriman'a önemli katkılar yaptığı anlatılmıştır. Neriman, bebeklerle oynamak yerine kitaplara yönelmesinin nedenlerini diğer kız çocuklarıyla paylaşmıştır. Buna göre Neriman evlerine misafir olarak gelen hanımlardan birine validesinin heykel gibi olduğunu itham etmesinin nedenini merak ederek misafirlerden biriyle *"validesinin heykel gibi kadın"* sözünü neden söyleyebileceği üzerine bir konuşma gerçekleştirir. Bu konuşma sonucunda cahil bir kadının güzel bile olsa heykelden pek bir farkının olmadığını anlayan Neriman, bir insanı diğerlerinden farklı kılanın akıl ve düşünce olduğunu ve onun da eğitimle kazanılabileceğini anlamıştır.[104] Bilinçlenen Neriman, bebeklerle oynayacak yaşı

[97] Köy Hocası, "Çocuklarımın Bedenini Nasıl Terbiye Ettim", *Resimli Mektep Alemi-Mürebbiyeler Alemi*, S. 12, 1 Şubat 1329 (14 Şubat 1914), s. 187.
[98] Köy Hocası, "Çocuklarımın Bedenini Nasıl…" s. 187.
[99] Köy Hocası, "Evvela Kendi Kendimi Islah Ettim", *Resimli Mektep Alemi-Mürebbiyeler Alemi*, S. 14, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. 227.
[100] Mehmet Sa'id, "Sevgili Terbiyecilerimize Milli Bir Anma Armağan", *Resimli Mektep Alemi*, S. 9, 21 Teşrinisani 1329 (4 Aralık 1913), s. 130.
[101] Mehmet Sa'id, *agm*, s. 131.
[102] Mustafa Figani, "Cevap", *Resimli Mektep Alemi*, S.9, 21 Teşrinisani 1329 (4 Aralık 1913), s.132-133.
[103] Leyla Kaplan, "II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Kadınlarının Özgürleşme Hareketi", *Osmanlılar*, C. 5, Ed. Güler Eren, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 469.
[104] İmzasız, "Kızlar Mektebi I", *Resimli Mektep Alemi*, S. 1, 10 Temmuz 1329 (23 Temmuz 1913), s. 13-15.

çoktan geçtiğinin farkına vararak kendini okumaya, kitaplara vermiştir. Validelerin de vasıtasıyla komşu konaktaki kızlarla beraber bir hanım hocadan ders almaya bile başlamışlardır.[105]

Resim 5: *Rebher-i İttihat-ı Osmani şakirdanından bir grup. Sayı 5, Sayfa 72.*

Derginin 2. sayısında konakta muallimelerini bekleyen çocuklar, "*Hoca Hanım bizi döver mi?"* sorusunu birbirlerine sormaktadır. Bu sayıdaki içerik hocanın öğrencisini dövme fikri, öğrencinin derse olan düşüncesi üzerinde nasıl bir etki bıraktığına dair güzel bir örnek teşkil etmektedir. Hocanın konağa gelmesiyle heyecan bir nebze daha artmış, öğrenciler hocalarıyla tanışırken bile mevzu yine hocanın öğrencileri dövüp dövmeyeceği olmuştur.[106] Üçüncü makalede, öğrencilerin hocalarına bol bol soru sormaları, hocalarının öğrencilerin sorularına açıklayıcı cevaplar vermeleri dersin işlenişini kolaylaştırmış, hocanın soruları devam ettikçe, öğrencilerdeki keşfetme duygusu arttıkça derse odaklanmak kolaylaşmıştır.[107] Derginin 5. sayısında yayımlanan makale ise bir önceki sayının devamı gibi hayvanlar aleminden bahsetmekte, konusu kelebek ve kelebeklerin oluşumu üzerinedir.[108] Derginin "*Kızlar Mektebi*"nin 6. sayısında yer alan içeriğin konusu ipeğin nasıl oluştuğu üzerinedir. İpek oluşumu anlatılırken böceklerin yaptığı bir malzeme olduğunu öğrenen kızlar, daha da heyecanlanarak, hocalarından detaylı bilgi talep ederler. Bu noktada öğretmen ile kızlar arasında şu diyalog geçmiştir:

> "Fazıla Hanım-… İki Rum rahibi tarafından İstanbul'a ipek böceği getirilerek beslenmiştir. İspanya'da hüküm süren garp hükümeti zamanında Endülüs'te ipek zanaatı son derece terakki (ilerleme, yükseltme) ederek Avrupa'da taammüm (kaplamak) ve terakkisine sebep olmuştur.
>
> Fitnat Hanım- Demek oluyor ki efendim! İpek böcekçiliğini Avrupa'ya Müslümanlar tarafından ithal edilmiş…
>
> Fazıla Hanım-Aferin kızım… Çok güzel taktir ettiniz. Evet yavrum. Birçok şeyler gibi ipek böcekçiliği dahi Avrupa'ya Müslümanlar tarafından ithal edilmiştir...Müslümanlar işte bu suretle Avrupa'nın terakkisine pek büyük hıdmet etmişlerdir.
>
> Kamran Hanım- Şimdi Müslümanlar ipekçilik yapmıyorlar mı?
>
> Fazıla Hanım-Yapıyorlar kızım. Bursa, Suriye, Halep vilayetlerinde ve daha bazı vilayetlerimizde…böcekhaneler ve dutluklar vardır. Buralardan koza ve ipek yetiştiriyorlar. Fakat …ipekçilik bugün bizde Avrupa'ya nazaran pek geridir. İnşallah çalışa çalışa terakki eder."[109]

Öğrenciler verilen tarihi bilgilerden hareketle çıkarım yapabilmekte ve yeni sorular sorabilmektedir. Bu dersin ardından diğer dersi heyecanlı bir şekilde beklediklerini hocalarına ileten öğrencilerin, dersleri sevdikleri anlaşılmaktadır. Bu makale, biraz kurgu üzerine ilerlese de konularını iyi seçmesi, kitapla arası olmayan çocukların ilgisini çekmesi açısından faydalı bir hikayedir.[110]

Derginin içeriğinden anlaşıldığı üzere kız çocuklarının eğitimine herkes eşit bir tavırla yaklaşmamakta, hatta kız ve erkek çocuklarının birleşik sınıflarda okumaları, yaradılışlarına ters bulunmaktadır. Mahmut Kenan'ın

[105] İmzasız, "Kızlar Mektebi I", s. 13-15.
[106] İmzasız, "Kızlar Mektebi II", *Resimli Mektep Alemi*, S. 2, 1 Ağustos 1329 (14 Ağustos 1913), s. 31-32.
[107] İmzasız, "Kızlar Mektebi III", *Resimli Mektep Alemi*, S. 3, 10 Ağustos 1329 (23 Ağustos 1913), s. 36-39.
[108] İmzasız, "Kızlar Mektebi IV", *Resimli Mektep Alemi*, S. 5, 10 Eylül 1329 (23 Eylül 1913), s. 79-80.
[109] İmzasız, "Kızlar Mektebi V", *Resimli Mektep Alemi*, S. 6, 1 Teşrinievvel 1329 (14 Ekim 1913), s. 85.
[110] İmzasız, "Kızlar Mektebi V", s. 83-84.

"*Mektep II*" çalışmasında, *bir mektep hem zükura (erkek) hem inasa (kız) mahsus olamaz* sözleri, eğitim-öğretimin birleştirilmesi önündeki engellerin, sözcüklere dökülmüş halidir. Cinsler birbirlerinden farklı fiziki ve zihni yetenek ve yeterliliklere sahip olduklarından ona göre aynı mekânlarda okuyabilmeleri olası değildi. Yazarın, iki cinsin bir arada bulunmasını "*pek müşkül"* durumlar yaratacağı düşüncesiyle reddetmesi ataerkil kodlarının sürekliliğinin işaretidir.[111]

Orhan Mithat ise annelerin eğitimi üzerinde durmuştur. Orhan Mithat'ın "*Kadınlarımızda İntibah*" adlı makalesinde bir ülkenin geri kalmasının altındaki temel nedenlerden birisinin kadın eğitimindeki yetersizlikler olduğunu aktarmıştır. Yazara göre, çocuklara verilen eğitimin ilk nüvelerini sağlayan anneler geleceğin zihniyetini farklılaştırarak değiştirecek olandır. Özellikle halkların istikbalinin kadınların eğitimine bağlanması, kaçınılmaz olarak kadın eğitimine verilen önemi de arttırmıştır. Hatta kadınları cahillikten kurtarmanın bir "*vatan vazifesi"* olduğunun altı çizilmektedir.[112]

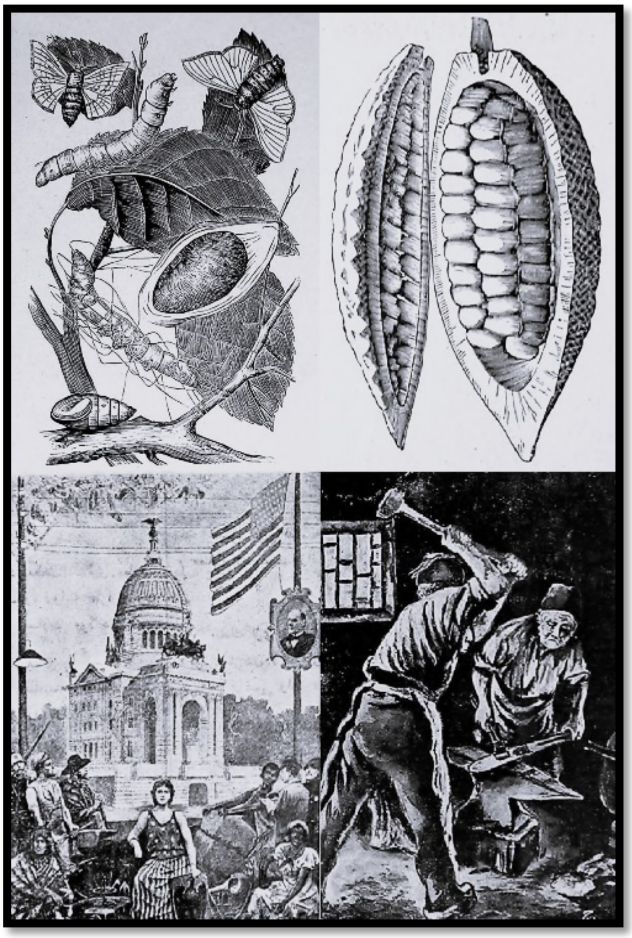
Nişantaşı'nda açılan *Milli İnas Mektebi*'ni[113] kadınların eğitimlerine odaklanmaları ve zamanlarını eğitim alarak geçirmeleri açısından faydalı bulunmuştur.[114] Hatta, ecnebi mekteplerle rekabet edebilecek bir mektep açmaları, zayıf olduğu düşünülen kadınların, sanıldığının aksine *yüksek bir ruha* sahip olduklarını kanıtladığı ileri sürülmüştür. Gösterişli bir şekilde açılışı yapılan Milli İnas Mektebi, *…sevimli binası önünde fevç fevç (akın akın) müştak (istekli) marifet hanımların tehâlük (istek) mesrûrane (sevinçli) ile mevcudiyetlerini takdise (kutsal kabul etme), tebciliyle (ululama) koşuştukları görülüyordu,* ifadeleriyle kadınlar tarafından oldukça rağbet gördüğü anlaşılmaktadır. Üstelik mektebin açılışına katılan bir validenin, yeni açılan mektepteki sıraları görünce: *Zamanımızda böyle sıralar nerede? Minderlerin üzerinde dizlerimiz çürür idi*, sözleri üzerine yazar, dizlerimizin minderlerde çürüdüğü vakit, Batılılar sıralarına oturarak medeniyetlerinin temelini atmaktaydılar, demiştir. Yazara göre Doğu'nun yeniden yükselmesinin tek yolu daha çok çalışmaktan geçmekteydi.[115]

Kadın, eğitim ve aile sarmalında ilgi çekici bir içerik olan "*İstikbali Düşünen Validelere: Eski Terbiye-Yeni Terbiye*" adını taşımaktadır. Eğitimin öneminin arttığı bir dönemde, kız çocuklarının mektebe gidebilmesi, muazzam bir başarı olarak görülmektedir. Yazıda özellikle anne ve babalarda kız çocuklarını okutma hislerinin arttığını belirterek *böyle mukaddes bir arzunun peder ve valide kalplerinde yer bulması bir uyanıklık eseri* olduğunun altı çizilmiştir. Yazar konuyla ilgili şu düşüncelerini de belirtmiştir: *…bir aile kızlarını; istikbalde çocuğunu vatan muhabbeti, millet duygusu ile yetiştirecek, ailesine intizam ve saadet verecek hakiki valideler yetiştirmek için değil; belki yalnız kızlarımız on beşi geçip görücüler devama başladığı zaman adeta bir satıcı gibi uzun uzadıya kızının hayat tahsiliyesinden, okumasından, yazmasından, sazından, sözünden bahsetmek için okutuyor, yazdırıyor.* [116]

Ailelerin bu davranışlarına sitem eden yazar,[117] kızların, görücüye çıkmak için okuma-yazma öğrenmek yerine geleceğe hazırlamaları gerektiğini dile getirmektedir. Kız çocuklarının eğitim alarak meslek edinebilmeleri, sağlam aileler kurarak nitelikli çocuklar yetiştirebilmeleri ancak yeni eğitim yöntemleri ile olasıydı. Kızlarını okutan ebeveynlerin önceliği geleceğe iyi yetişmiş, nitelikli ve meslek sahibi bireyler kazandırabilmekti. Makaleye göre eğitim gören kızlar, kendi geleceklerini kurtardıklarında gelecek nesli de kurtarabileceklerdi.[118]

Mihri'nin "*Saadet Aile Duyguları: Avrupa Kadınları ve Bizim Kadınlarımız*" adlı makalesi ise kadını ailedeki sorunların kaynağı olarak görmüştür. Makalede Batılı kadınlar ve Türk kadınları arasında karşılaştırma da yapılmaktadır. Makaleye göre ailelerin mutsuzluğunun nedenleri erkeklerden ziyade kadınların ihmalkarlığından kaynaklanmaktadır. Bütün bunlarla birlikte makalede *gavur bir zevç daima ailesinin bahtiyar olmasını ister* sözleriyle, Batılı kadınlardan övgüyle bahsedilmiştir. Ona göre, yabancı kadınlar, evlerinde eşlerinin rahat etmeleri için uğraşırken, dışarıya dönük Türk kadınları evlerinde eşlerine karşı özensizdirler.[119] Yazar, Türk kadınlarının eşlerinin eve geç geldiklerinde kavga ettiklerini belirtmiştir. Açıkçası makaleye göre seviyeleri yükseldikçe Türk kadınları despot tavırlarıyla ailenin huzurunu kaçırmaktadırlar. Özellikle kadınların modaya olan düşkünlüğü de aile saadeti için tehlikeli bulunmuştur. Saadetli bir Türk ailesinin meydana gelmesi isteniyorsa kadınların aile içindeki görevlerinin bilincinde olmaları gerektiği vurgulanmıştır.[120]

[111] Mahmut Kenan, "Mektep II", s. 18.
[112] Orhan Mithat, "Kadınlarımızda İntibah", *Resimli Mektep Alemi*, S. 8, 1 Teşrinisani 1329 (14 Kasım 1913), s. 113.
[113] 1909 yılında "Osmanlı Cemiyet-i Hayriye-i Nisvâniye" kurularak çeşitli kurslar açmış, yardım faaliyetlerinde bulunmuştur. Ayrıca "Millî Înas Mektebi"ni de açmıştır. Bkz. Leyla Kaplan, Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1998, s. 39.
[114] Orhan Mithat, "Kadınlarımızda İntibah", s. 114.
[115] Orhan Mithat, "Kadınlarımızda İntibah", s. 114-115.
[116] E. İmzasıyla, "İstikbali Düşünen Validelere: Eski Terbiye- Yeni Terbiye", *Resimli Mektep Alemi*, S. 8, 1 Teşrinisani 1329 (14 Kasım 1913), s. 121.
[117] E. İmzasıyla, *agm*, s. 121.
[118] E. İmzasıyla, *agm*, s. 122.
[119] Mihri, "Saadet Aile Duyguları: Avrupa Kadınları ve Bizim Kadınlarımız", *Resimli Mektep Alemi*, S. 9, 21 Teşrinisani 1329 (14 Kasım 1913), s.139.
[120] Mihri, *agm*, s. 139-140.

Resim 6: *Resimli Mektep Alemi'nden çeşitli görseller. Sayı 3 Sayfa 45, Sayı 6 Sayfa 84, Sayı 14 Sayfa 231, 238.*

2. 3. Bilim ve Bilimsel Uygulama İçerikleri

Resimli Mektep Alemi'nde, görsellerle desteklenen bilimsel içerik ve uygulamalar da ele alınmıştır. Derginin ilk sayısında yer alan "*Fenni Eğlenceler*" başlıklı makalede, elektrikle ilgili bir deneyden hareketle sorulan sorular okuyucunun ilgisini çekebilecek düzeydedir. Üstelik elektrikle ilgili deneyi yapmak isteyen okuyucular için malzemeler basit tutulmuş, makale sade bir dille anlatıldığından dolayı talimatlar takip edilerek, bilim meraklılarına ve öğrencilere deneyi gerçekleştirme şansı verilmiştir.[121]

Ahmet Cemal'in "*Muhasebe-i Fenniye*" adlı makalesi, farklı bilimsel uygulamalara odaklanmıştır. Yazar Ahmet Cemal Bey, yeğeninin merak ettiği sualleri, dergide yayımlayarak, yeğeninin sorularına cevap bulduğu gibi okuyucular için ilgi çekici bir uygulama yapma imkânı da sağlamıştır. Buradaki deneyin amacı elektriği tecrübe etmek ve ettirmek üzerinedir.[122] Yazarın bir diğer makalesinde hava olaylarının nasıl gerçekleştiği şu basit aktarımlarla anlatılmıştır:[123]

> "Su buharlarından ibaret olan havadaki bulutlar, kuru ve sıcak fakat rüzgârlı havada birbirleriyle sıkışınca- tıpkı bir tabaka kâğıda sürtünmek ile elektrik hasıl ettiğimiz gibi- o bulut kitlelerinin üzerlerinde elektrik hasıl olur. Rüzgârın tesiriyle azıcık birbirlerinden ayrılır ayrılmaz o iki bulut parçalarında muhtelif iki nev 'elektrik vücuda gelmiş olur. Ve biri müspet diğeri menfi olduğu için birbirlerini cezbederler. Bir şerarede (kıvılcım) hasıl olur ki buna şimşek denir… Gök gürültüsü iki muhtelif elektriğin birleşerek kıymetlerinin sıfır olduğunu ilan eden şerareden sonra duyulur ki şimşek çaktığı vakit gürültü de beraber hasıl olmuştur."[124]

Makale bilimsel tanımla başlamakta ve hava durumu ile ilgili temel kavramları öğretmektedir. *Bu temel kavramların her biri nasıl oluşur? Yeryüzüne yıldırım hangi şartlarda düşer? Mevsimlerin hava olaylarına etkisi*

---

[121] İmzasız, "Fenni Eğlenceler", *Resimli Mektep Alemi*, S. 1, 10 Temmuz 1329 (23 Temmuz 1913), s. 15-16.
[122] Ahmet Cemal, "Muhasebe-i Fenniyye", *Resimli Mektep Alemi*, S. 5,10 Eylül 1329 (23 Eylül 1913), s. 67-70
[123] A.C, "Muhasebe-i Fenniyye", *Resimli Mektep Alemi*, S. 6, 1 Teşrinievvel 1329 (14 Ekim 1913), s. 86-87.
[124] A.C, "Muhasebe-i Fenniyye", s. 86.

nedir? gibi sorulara bilimsel bir dille cevap verilmiştir. Bilime meraklı olanların, gökyüzü olaylarının nasıl gerçekleştiğini merak edenlerin rahatlıkla okuyup, anlayabilecekleri ve bu konuda kafalarındaki soru işaretlerini giderebilecekleri bir içerik olmuştur.[125]

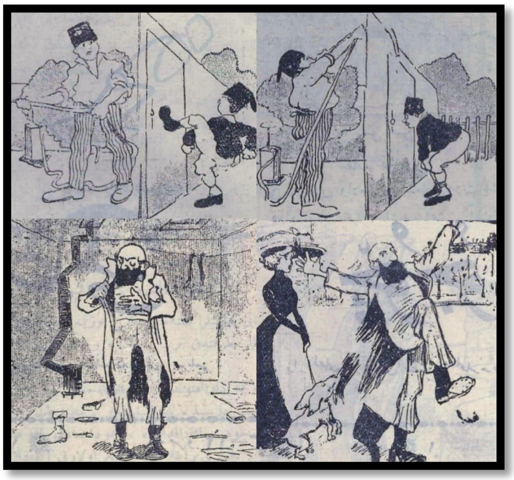
"*İnci Çiçeği Nasıl Yapılır?*" adlı makale de ise mumu eriterek, su üzerinde inci çiçeğine benzer şekillerin nasıl ortaya çıkartılabilecekleri anlatılmıştır. Su yüzeyinde kuruyan mum damlaları ortasından delinerek, tele takılır ve şık bir vazoda sergilenir. Basit malzemelerle bu tür deneylerin yapılması geniş kitlelere ulaşabilmeyi sağlamaktaydı.[126] *"Fen Dağarcığı"* adlı makale her ne kadar fen bilimleri makalelerinden olsa da teknik kavramların yanında günlük örnekler verdiğinden okuyucuyu sıkmayarak, soru-cevap yöntemlerini kullanmıştır. Dergi bu tür makaleler aracılığıyla okuyucuların ilgisini çekip diğer sayıları merakla beklemelerini arzulamıştır.[127]

"*Güzel Bir Mektupluk Yapmak İçin*" başlıklı makalede ise bir mektupluğun nasıl yapılabileceği resimleriyle öğretilmiştir. Kolayca bulunabilecek malzemelerden mektupluk yapmayı öğreten ilgili makale uygulama tabanlı bir fikirler ağı aktarmaya çalışmıştır.[128] Eğitimde uygulama yaptıracak alet bulunamamasını eleştiren Muallim Bahaddin, çevremizde her eşyanın *mükemmel birer alet* görevi görebileceği'ni dile getirmiştir. Basit eşyalar ile ders işlenebileceğine değinen yazar, örneğin, *havanın mevcudiyetini, talebeye anlatmak için* çevrede mevcut olan *bir sürahi ve bardak ile bir de mukavva huninin* yeterli olabileceğini yazmıştır. Yazar, uygulamasını şu şekilde detaylandırmıştır:

"...Eğer sürahinin içine sudan başka bir şey konulmak istenilse havanın dışarı çıkması lazım gelir. Bunun için hava ile dolu bir sürahinin üzerine bir huni konur. Ve bu huniden su dökülmeye başlanırsa görülür ki bir parça su girdikten sonra huni dolar, ve artık sürahinin içine su akmağa başlar. Acaba suyun akmamasının sebebi nedir? Hiç şüphe edilemez ki içindeki havanın sıkışması ve suyun girmesine meydan vermemesidir. Eğer huniyi biraz kaldırıveripte içindeki havanın çıkmasına müsaade edersek, göreceğiz ki sürahiye su akmaya başlıyor, bu da isbat eder ki sürahinin içinde suyun akmasına man'i olacak bir cism yani hava vardır."[129]

Sade ve anlaşılır bir dille kaleme alınan "*Şariyet Hassesi*" adlı bilimsel makale, ilgi çekici bir içeriğe sahip olmasının yanı sıra okuyucuya kolayca bulabileceği malzemelerden bilimsel bir uygulama yapma fırsatı sunmuştur.[130] Yazıda bilimsel terimler, akıcı bir şekilde ifade edilmiştir:

"…bir bardak alınız elinize biraz zeytin yağı sürüp bunun ağzını ovalayınız…Sonra bardağı ağzına kadar su ile doldurunuz. Bu ağzına kadar dolu olan bardağın içine gayet yavaş bir çeyrek atınız. Suyun seviyesi yükselir. Böylece birkaç sikke daha atarsınız. Suyun seviyesi daima yükselir. Fakat bardaktan su dökülmez. Dikkat ederseniz suyun şiştiğini, kabardığını ve bardağın kenarlarından daha yüksekte durduğunu, adeta…bir saat camı şeklini aldığını fakat yine dökülmediğini görürsünüz. Buna sebep nedir? Suyun, bardağın kenarlarını ıslatmamasıdır. Eğer ıslatsaydı, çukurlaşmayacak, bilakis kabaracak, yükselecekti. Buna 'Şariyet Hassesi'"[131] denildiği aktarılmıştır.

Resim 7: *Resimli Mektep Alemi'nden karikatürler, Sayı 12, Sayfa.202-203.*

[125] A.C, "Muhasebe-i Fenniyye", s. 86-87.
[126] İmzasız, "İnci Çiceği Nasıl Yapılır", *Resimli Mektep Alemi*, S.9, 21 Teşrinisani 1329 (4 Aralık 1913), s. 143.
[127] İmzasız, "Fen Dağarcığı", *Resimli Mektep Alemi*, S.9, 21 Teşrinisani 1329, s. 143-144.
[128] Mektep Alemi, "Güzel Bir Mektupluk Yapmak İçin", *Resimli Mektep Alemi-Gençler Alemi*, S. 11, 15 Kanunusani 1329 (28 Ocak 1914), s. 179.
[129] Muallim Bahaddin, "Yokluk İçinde Varlık- Kolay Tecrübeler", *Resimli Mektep Alemi-Gençler Alemi*, S. 12, 1 Şubat 1329 (14 Şubat 1914), 199.
[130] Mektep Alemi, "Şariyet Hassesi", *Resimli Mektep Alemi-Gençler Alemi*, S.14, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. 239.
[131]Mektep Alemi, "Şariyet Hassesi", s. 239.

2. 4. Sağlık Temasında Yazılan Makalelerin Değerlendirilmesi

Resimli Mektep Alemi dergisinin ele aldığı bir başka tema ise sağlıktır. Dergideki sağlık temalı yazılarla kamuoyunun bilinçlendirilmesi ile sağlıklı nesillerin yaratılabilmesi amaçlanmıştır. M. Lokman sağlık noktasında dikkat edilmesi gereken noktaları irdelemiştir. Ayrıca temiz olmanın hastalıklardan kurtulmak için önemli olduğunu vurgulamış, kişisel temizliğin nasıl yapılması gerektiğini tüm detaylarıyla kaleme almıştır. Çocukların çamurla oynadıktan sonra ellerini iyice yıkamalarını tavsiye etmiş, çocukların temizliklerine dikkat etmezlerse, ebeveynleri tarafından sevilmeyeceklerini dile getirmiştir. Hastalık geçirmek istemeyen çocukların, mikroplardan uzak durması gerektiğini ifade eden yazar, mikroplardan uzak durmanın da temizlikle mümkün olduğuna dikkat çekmiştir.[132] Mustafa Figani ise "*İnsanların En Azılı Düşmanı*" adlı makalesinde mikrop konusunu detaylandırmıştır. Özellikle çocuklara hitap etmesi, anlatılmak istenilenlerin ayrıntılı bir şekilde, bol bol örneklerle açıklanmasını gerektirmiştir.[133] *Küçük Hanımlar, Küçük Beyler. Burada bilhassa size hitap ediyorum. İnsanların en büyük düşmanı kimdir biliyor musunuz? Arslan, kaplan, kurt, fil, gibi canavarlar zannedeceksiniz diye korkarım. Hayır onlar değil…Fena kalpli insan vahşilerimi diyeceksiniz? Onlarda değil. Medeniyet, o canavarları da o vahşileri de yola getirir. Asıl görünmeyen canavarlardan korkmalı. Acaba göze görünmediği halde şu dağları, denizleri değiştiren insanları ürküten düşman nasıl şeydir?*[134]

Makalenin devamında "*mikrop dediğimiz mini minicik hayvan"* olarak açıkladığı canlıyı, mikroskop ortamında nasıl görebileceklerini okuyucuya aktaran yazar, okuyucuya mikroplar hakkında genel bilgiler de vermiştir. Mikroplar, insanların çevresinde her zaman bulunduğuna göre alınabilecek iki temel önlem vardır: vücudu sağlıklı tutmak ve temizlik yapmak.[135] Yazar, gelecek neslin sağlığı konusunda, kamuoyunun dikkatini çekmeye çalışarak, sağlık konusunda ortak bir bilinç kazandırmaya çalışmıştır.[136]

Eğitimde yapılması planlanan ıslahatların sağlık alanında da yapılmasının uygun olduğundan bahsedilmiştir. Gelecek neslin sağlıklı ve dinamik birer insan olarak yetişmeleri, devletin ve toplumun geleceği için şarttır. Konu ile ilgili İsmail Hakkı Bey, tarafından kaleme alınan "*Mekteplerimizde İlim ve Maariften Evvel Kurtarılacak Sıhhat Vardır*" makalesi, sağlık alanında gerekli olan ıslahatları örnekleriyle açıklamaktadır. Özellikle gelecek nesli yetiştiren validelerin, çocuklarının sağlıklarına dikkat etmeleri istenmekte ve sağlıklı olmayan bireylerin geleceklerinin sıkıntılı olduğunu hatırlatmaktadır.[137] Öte yandan yazar, sağlık konusunda ellerinde *çocuk sağlığına ilişkin* bir bilginin de olmadığını itiraf eder.[138] Mekteplerde sağlık konusu da ciddiyetini koruyan başka bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Maarif alanında yapılacak ıslahatlardan biri *açık hava* mekteplerinin açılması ve buraların hem mektep hem sanatoryum görevi üstlenmesi gerektiğidir.[139] Hastalanan öğrenciler, açık hava senatoryumlarına getirilerek, buralarda tedavi edildiği gibi eğitimlerine de devam edebilmektedir.[140]

Yazar başka bir makalesinde, İngiltere'deki açık hava mekteplerinin durumunu ele almıştır. Eğitim-öğretim faaliyetlerinin sorunsuz bir şekilde ilerlemesi, sağlıklı öğrencilerle mümkündür; sağlıksız bir nesil ile beraber eğitim-öğretim faaliyetlerinde istenilen verim alınamaz. İngiltere'de açılan açık hava mekptepleri önce öğrencinin sağlığını merkeze alıyor, ardından öğrencinin eğitim-öğretim faaliyetleriyle ilgileniyor.[141] Osmanlı toplumunda ise aile ve mektep çevresinde çocukların sağlıksız mekanlarda hasta olduğu gerçeğine ilişkin[142] yazar, Batılı ülkelerin sağlık sorununu nasıl aştıklarını şu sözlerle açığa kavuşturmaktadır: *…sıhhati tehlikeye giren çocukları hükümet alıyor, dağ başında yüksek yerlerde…açık hava mekteplerinde bırakıyor…O nispetteki açık hava mekteplerine gelen yüz hasta çocuktan elli altmış tanesi kurtuluyor. Halbuki açık hava terbiyesinin tesiratı bununla da kalmıyor: açık hava hayatı çocukların fikren inkişaflarına da yardım ediyor…*[143]

Sağlık sorununun, ciddi bir mesele olduğunu fark eden Batılılar, sorunun çözüm yollarını da bulmuş gözükmektedir. Ülkenin geleceği olarak görülen yeni neslin, sağlıksız büyümesi, ülkenin geleceği açısından tehlikelidir. Zira, kaliteli mekteplere koyacağınız sağlıksız çocuklar, istenilen verimi ve umudu sizlere veremez. Yazarın da belirttiği gibi sağlık sorunlarının giderilerek dinamik, güçlü nesillerin yetiştirilmesi hedeflenmeliydi. Ancak bu şekilde maarifte yapılacak ıslahat hareketlerinin bir anlamı olur, kaliteli eğitim kurumlarında, sağlıklı

---

[132] M. Lokman, "Küçüklere Sıhhi Nasihatler", *Resimli Mektep Alemi*, S. 4, 1 Eylül 1329 (23 Eylül 1913), s. 63-64.
[133] Mustafa Figani, "İnsanların En Azılı Düşmanı", *Resimli Mektep Alemi*, S. 7, 10 Teşrinievvel 1329 (23 Ekim 1913), s. 107-110.
[134] Mustafa Figani, "İnsanların En Azılı Düşmanı", s. 106.
[135] Mustafa Figani, "İnsanların En Azılı Düşmanı", s. 107.
[136] Mustafa Figani, "İnsanların En Azılı Düşmanı", s. 107-110.
[137] Muallim İsmail Hakkı, "Mekteplerimizde İlim ve Maariften Evvel Kurtarılacak Sıhhat Vardır?", *Resimli Mektep Alemi-Mürebbiyeler Alemi*, S.13, 20 Şubat 1329 (5 Mart 1914), s. 205-206.
[138] Muallim İsmail Hakkı, "Mekteplerimizde İlim ve Maariften…", s. 206.
[139] Muallim İsmail Hakkı, "Mekteplerimizde İlim ve Maariften…" s. 205-206.
[140] Muallim İsmail Hakkı, "Açık Hava Mektepleri: Mektep Sanatoryumları", *Resimli Mektep Alemi- Mürebbiyeler Alemi*, S. 14, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), s. 228.
[141] Muallim İsmail Hakkı, "Açık Hava Mektepleri…", s. 229.
[142] Muallim İsmail Hakkı, "Mekteplerimizde İlim ve", s. 206.
[143] Muallim İsmail Hakkı, "Açık Hava Mektepleri…", s. 228-229.

ve dinç çocuklar yetişir. Böylece sağlıklı ve nitelikli nesiller, ülkenin geleceğini ileriye taşımada kritik roller üstlenebilir.[144]

Resim 8: *Japonya'da patlayan volkan. Sayı 14, Sayfa. 238.*

SONUÇ

II. Meşrutiyet yıllarının süreli yayımlarından biri olan *Resimli Mektep Alemi*, kaliteli kadrosu ve farklı içerikleriyle seçkin bir hava kazanmış, dergi kısa süreli yayım hayatına rağmen Osmanlı Devleti'nin düşünce hayatını zenginleştirerek basın tarihinde önemli bir yer edinmiştir. Dergi bir gençlik dergisi olarak yayım hayatına başlasa da gerek makalelerinin çeşitliliği gerek çıkardığı eklerle okuyucu kitlesini genişletmeyi amaçlamıştır. Derginin yayımlanmaya başladığı dönem itibariyle belirli siyasi, sosyal ve düşünsel yapıların etkisinde kalırken eğitim teorisi, spor, gençlik, seyahat, sağlık, bilim ve bilimsel tecrübe gibi alanlara odaklanmış, bunun yanında edebi, siyasi ve sosyal konuları da tartışması derginin geniş kitlelere hitap etmesini kolaylaştırmıştır. *Resimli Mektep Alemi*'nin incelendiği bu çalışmada, eğitim, kadın, sağlık ve bilim kategorileri analiz edilmiş, derginin bu kategorilere ilişkin yaklaşımı sentezlenmiştir.

Resimli Mektep Alemi'nin eğitim temasını yoğun olarak işlemesi eğitim alanındaki tartışmaların çerçevesinin belirlenmesi bakımından önemlidir. Dergi maarif alanında yapıcı eleştirilerin yanında eğitim sorunlarına karşı çözüm önerileri de sunmayı ihmal etmemiştir. Genel olarak eğitim temasında ele alınan makalelerin ortak noktası eğitimde yenilik talepleridir. Eğitimde yenilik talepleri devletin geleceğinin garanti altına alınması isteğinin yanında modernitenin sistemi dönüştürmesinin de bir sonucudur. Ayrıca dergi içeriğinden eğitimci ve öğrenci ilişkilerine dair bilgiler de edinilmektedir. Eğitimci ve öğrenci arasındaki araçları kaldıran eğitimciler, eğitim süreçlerinde öğrenciyi merkeze koyarak, rehber pozisyonu almışlardır. Buradaki amaç ise öğrencinin birbirinden bağımsız düşünmesini sağlayarak, sorgulama yeteneği kazanmış birey olarak yetişmesidir.

Modernitenin değişim isteği, eski dünya görüşünü ve yıkılmaz sanılan toplumsal kalıpları yıkmıştır. Bu durumdan çoğunlukla etkilenen kadınlar olmuş, yaşanılan bu etki olumlu sonuçlar doğurarak kadın ve kadın hakları meselesini II. Meşrutiyet yıllarının en çok tartışılan konusu haline getirmiştir. Dergide, kadın hakları tartışmaları eğitim, aile, annelik görevi üzerinde yoğunlaşmış, ancak kadının bir birey olduğuyla ilişkili içeriğe pek rastlanmamıştır. Dergide kadın tartışmalarını erkek yazarlar kaleme alırken, kadın meselesine dair farklı görüşlerin ortaya çıktığı söylenebilir. Dergide, eğitimde birliği sakıncalı gören bir zihniyetin yanı sıra kadınların iyi bir anne ve iyi bir vatandaş olmaları için eğitim almalarının şart olduğunu düşünen bir zihniyete rastlamak da mümkündür.

[144] Muallim İsmail Hakkı, "Açık Hava Mektepleri…", s. 228.

Dergide modern bir bakış açısıyla ele alınan bilim ve bilimsel uygulamalar, teori-uygulamalı bir çerçeveye sahiptir. Bilim ve bilimsel uygulamalar kategorisi seçkin bir tabana hitap ederek geleneksel yayım algılayışının dışına çıkmıştır. Akılcılığı ve bilimi temel alan makaleler, kültür seviyesini yükseltmek isteyen okuyuculara yeni bir bakış açısı kazandırmayı amaçlamaktadır. Ayrıca makalelerin sade ve anlaşılır bir dille kaleme alınması okuyucuda herhangi bir soru işareti bırakmamaktadır.

Derginin üzerinde durduğu bir başka konu sağlıktır. Derginin, sağlık konusu üzerinde durması, bilinçli bir hareketin ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü sağlık sorununun geri alınamaz yıkımlarına karşı, zamanında alınabilecek tedbirler ve kamuoyunun bilinçlenmesiyle ciddi kayıpların önüne geçilebileceği düşüncesi hakimdir. Ayrıca derginin bakış açısına göre, sağlıklı bir gençlik ülkenin değerli varlıkları ve istikbalin teminatı olarak görülmüştür. Dolayısıyla derginin buradaki gayesi makaleler aracılığıyla halkı bilinçlendirme ve sağlık sorunlarının çözümüne biraz olsun katkı sağlayabilmektir.

KAYNAKÇA

1. Osmanlıca Makaleler

Abdullah Cevdet, “Mektep Alemi: Hayat Alemi”, *Resimli Mektep Alemi,* S.4, 1 Eylül 1329 (14 Eylül 1913), ss.49-53.

Ahmet Cemal, “Muhasebe-i Fenniyye”, *Resimli Mektep Alemi*, S.5, 10 Eylül 1329 (23 Eylül 1913), ss.67-70.

A.C.,“Muhasebe-i Fenniyye”, *Resimli Mektep Alemi*, 1 Teşrinievvel 1329 (14 Ekim 1913), S.6, ss.86-87.

Ahmet Nuri, “Ameli Hendeseyi Nasl Okuturum”, *Resimli Mektep Alemi-Mürebbiyeler Alemi*, S.11, 15 Kânunusani 1329 (28 Ocak 1914), ss.167-168.

Ahmet Nuri, “Coğrafyayı Nasıl Okuturum?”, *Resimli Mektep Alemi-Mürebbiyeler Alemi*, S.12, 1 Şubat 1329 (14 Şubat 1914), ss.188-189.

Ahmet Nuri, “Coğrafya Dersinde Resimlerden Nasıl İstifade Edilir?”, *Resimli Mektep Alemi-Mürebbiyeler Alemi*, S.14, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1330), ss.231.

Ahmet Robenson, “Spor: Mekteplerde Oyun”, Resimli *Mektep Alemi*, S.1, 10 Temmuz 1329 (23 Temmuz 1913), ss.8-10.

Ali Kami, “Terbiye Usul-u Terbiye”, *Resimli Mektep Alemi*, S.5, 10 Eylül 1329 (23 Eylül 1913), ss.65-67.

Behram Lütfü, “Eğer Maarif Bu ise Yasasın Cehalet Derim”, *Resimli Mektep Alemi-Mürebbiyeler Alemi*, S.10., 14 Kanunuevvel 1329 (27 Aralık 1913), ss.145-146.

E., “İstikbali Düşünen Validelere: Eski Terbiye- Yeni Terbiye”, *Resimli Mektep Alemi*, S.8, 1 Teşrinisani 1329 (14 Kasım 1913), ss.121-122.

İmzasız, “1. Sayı Kapak”, *Resimli Mektep Alemi*, S. 1, 10 Temmuz 1329 (23 Temmuz 1913), Kapak.

İmzasız, “10. Sayı Kapak”, *Resimli Mektep Alemi*, S. 10, 14 Kanun-ı Evvel 1329 (27 Aralık 1913), Kapak.

İmzasız, “4. Sayı Kapak”, *Resimli Mektep Alemi*, S. 4, 1 Eylül 1329 (14 Eylül 1913), Kapak.

İmzasız, “5. Sayı Kapak”, *Resimli Mektep Alemi*, S. 5, 10 Eylül 1329 (23 Eylül 1913), Kapak.

İmzasız, “7. Sayı Kapak”, *Resimli Mektep Alemi*, S. 7, 10 Teşrin-i Evvel 1329 (23 Ekim 1913), Kapak.

İmzasız, “8. Sayı Kapak”, *Resimli Mektep Alemi*, S. 8, 1 Teşrin-i Sani 1329 (14 Kasım 1913), Kapak.

İmzasız, “Fen Dağarcığı”, *Resimli Mektep Alemi*, S.8., 1 Teşrinisani 1329 (14 Kasım 1913), ss.127-128.

İmzasız, “Fen Dağarcığı”, *Resimli Mektep Alemi*, S.9, 21 Teşrinisani 1329 (4 Aralık 1913), ss.143-144.

İmzasız, “Fenni Eğlenceler”, *Resimli Mektep Alemi*, S.1, 10 Temmuz 1329 (23 Temmuz 1913), ss.15-16.

İmzasız, “İnci Çiceği Nasıl Yapılır”, *Resimli Mektep Alemi*, S.9, 21 Teşrinisani 1329 (4 Aralık 1913), ss.143.

İmzasız, “Kızlar Mektebi I”, *Resimli Mektep Alemi*, S.1, 10 Temmuz 1329 (23 Temmuz 1913), ss.12-15.

İmzasız, “Kızlar Mektebi II”, *Resimli Mektep Alemi*, S.2, 1 Ağustos 1329 (14 Ağustos 1913), ss.31-32.

İmzasız, “Kızlar Mektebi III”, *Resimli Mektep Alemi*, S.3, 10 Ağustos 1329 (23 Ağustos 1913), ss.36-39.

İmzasız, “Kızlar Mektebi IV”, *Resimli Mektep Alemi*, S.5, 10 Eylül 1329 (23 Eylül 1913), ss.79-80.

İmzasız, “Kızlar Mektebi V”, *Resimli Mektep Alemi*, S.6, 1 Teşrinievvel 1329 (14 Ekim 1913), ss.82-85.

İsmail Hakkı, “Ana Mekteplerinde Çocukları Nasıl Terbiye Ediyorlar?”, *Resimli Mektep Alemi Mürebbiyeler Alemi*, S.10, 14 Kanunuevvel 1329 (27 Aralık 1913), ss.149-150.

Köy Hocası, “Çocuklarımın Bedenini Nasıl Terbiye Ettim”, *Resimli Mektep Alemi-Mürebbiyeler Alemi*, S.12, 1 Şubat 1329 (14 Şubat 1914), ss.187.

Köy Hocası, “Evvela Kendi Kendimi Islah Ettim”, *Resimli Mektep Alemi-Mürebbiyeler Alemi*, S.14, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), ss.227.

M. Lokman, “Küçüklere Sıhhi Nasihatler”, *Resimli Mektep Alemi*, S.4, 1 Eylül 1329 (23 Eylül 1913), ss.63-64.

Mahmut Kenan, “Mektep I”, *Resimli Mektep Alemi*, S.1, 10 Temmuz 1329 (23 Temmuz 1913), 1 Ağustos 1329 (14 Ağustos 1913), ss. 2-4.

Mahmut Kenan, “Mektep II”, *Resimli Mektep Alemi*, S.2, 1 Ağustos 1329 (14 Ağustos 1913), ss. 17-20.

Mahmut Kenan, “Mektep III”, *Resimli Mektep Alemi*, S.3, 10 Ağustos 1329 (23 Ağustos 1913), ss.34-36.

Mehmet Celal, “Eğer Tahsilin Teshili Lazımsa”, *Resimli Mektep Alemi*, S.7, 10 Teşrinevvel 1329 (14 Ekim 1913), ss.103-104.

Mehmet Sa’id, “Sevgili Terbiyecilerimize Milli Bir Anma Armağan”, *Resimli Mektep Alemi*, S.9, 21 Teşrinisani 1329 (4 Aralık 1913), ss.130-131.

Mektep Alemi, “Güzel Bir Mektupluk Yapmak İçin”, *Resimli Mektep Alemi-Gençler Alemi*, S.11, 15 Kanunusani 1329 (28 Ocak 1914), ss.179.

Mektep Alemi, “Resim Örneklerini Nasıl Tedarik Etmeli”, *Resimli Mektep Alemi-Mürebbiyeler Alemi*, S.13, 20 Şubat 1329 (5 Mart 1914), ss.211.

Mektep Alemi, “Şariyet Hassesi”, *Resimli Mektep Alemi-Gençler Alemi*, S.14, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), ss.239.

Mektep Alemi, “Şems-ül Mekatip’de Vatan Terbiyesi Nasıl Verilir?”, *Resimli Mektep Alemi Mürebbiyeler Alemi*, S.10, 14 Kânunuevvel 1329 (27 Aralık 1913), ss.147-148.

Mihri, “Saadet Aile Duyguları: Avrupa Kadınları ve Bizim Kadınlarımız”, *Resimli Mektep Alemi*, S.9, 21 Teşrinisani 1329 (14 Kasım 1913), ss.139-140.

Muallim Bahaddin, “Yokluk İçinde Varlık- Kolay Tecrübeler”, *Resimli Mektep Alemi-Gençler Alemi*, S.12, 1 Şubat 1329 (14 Şubat 1914), ss.199.

Muallim İsmail Hakkı, “Açık Hava Mektepleri: Mektep Sanatoryumları”, *Resimli Mektep Alemi-Mürebbiyeler Alemi*, S.14,10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914), ss.228-229.

Muallim İsmail Hakkı, “İngilizler ‘Yeni Mektep’lerinde Nasıl Terbiye Veriyorlar”, *Resimli Mektep Alemi-Mürebbiyeler Alemi*, S.11, 15 Kanunsani 1329 (28 Ocak 1914), ss.169-170.

Muallim İsmail Hakkı, “Mekteplerimizde İlim ve Maariften Evvel Kurtarılacak Sıhhat Vardır?”, *Resimli Mektep Alemi-Mürebbiyeler Alemi*, S.13, 20 Şubat 1329 (5 Mart 1914), ss.205-206.

Muallim İsmail Hakkı, “Resmi Nasıl Tedris Etmeli?”, *Resimli Mektep Alemi-Mürebbiyeler Alemi*, S.13, 20 Şubat 1329 (5 Mart 1914), ss.208-209.

Muallim İsmail Hakkı,“Gençler Eğer Sağlam Ruhlu Faal, Emelperver Bir Millet Olmazsanız, Eyvah!”, *Resimli Mektep Alemi-Gençler Alemi,* S.10, 14 Kanunuevvel 1329 (27 Aralık 1913), ss.153-154.

Mustafa Figani, “Cevap”, Resimli Mektep Alemi, S.9, 21 Teşrinisani 1329 (4 Aralık 1913), ss.131-133.

Mustafa Figani, “İnsanların En Azılı Düşmanı”, *Resimli Mektep Alemi*, S.7, 10 Teşrinievvel 1329 (23 Ekim 1913), ss.106-110.

Orhan Mithat, “Kadınlarımızda İntibah”, *Resimli Mektep Alemi*, S.8, 1 Teşrinisani 1329 (14 Kasım 1913), ss.113-114.

Orhan Mithat, “İlk Kanun-ı Beşer Pederlere Hürmet ve Riayet”, *Resimli Mektep Alemi*, S.9, 21 Teşrinisani 1329 (4 Aralık 1913), ss.129-130.

2. Kitaplar/Makaleler

AKAGÜNDÜZ, Ümüt, "Maarif Risalesinde Toplumu Bilgiyle Tanıştırabilme Kaygısı ve Eğitime Yaklaşım (1891-1896)", *Türk Eğitim Tarihi Dergisi*, C. 9, S.2, 2020, ss.444-466.

AKYÜZ, Yahya, *Türk Eğitim Tarihi*, Pegem Akademi, Ankara 2007.

ALABAŞ, Ramazan, *Cumhuriyet ve Çocuk*, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul, 2019.

ALABAŞ, Ramazan "Moral Values in School Textbooks during the Second Constitution and Early Republican Periods: The Case of the Lectures on Morality", *International Online Journal of Educational Sciences*, C.11, S.3, 2019, ss.73-86.

ANDERSON, Benedict, *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması,* Metis Yayınevi, İstanbul 1995.

ARIKAN, Rauf, *Araştırma Yöntem ve Teknikleri*, Nobel Yayınevi, Ankara 2013.

BAŞBOĞA ÖZEN, Sevcan, "Erken Cumhuriyet Dönemi Süreli Çocuk Yayınlarında İdealize Edilen Ahlaki Erdemler: Dayanışma-, Yardımlaşma, Tutumlu ve Tasarruflu Olmak", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 72, 2023, ss. 18-45.

BERG, Bruce. L. ve HOWARD Lune, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri,* Eğitim Yayınevi, İstanbul 2015.

BOURDİEU, Pierre, *Devlet Üzerine: Collège de France Dersleri (1989-1992),* İletişim Yayınları, İstanbul 2015.

DEMİRCİ, H. Aliyar ve Enes Özkan, "II. Abdülhamit Devrinden Milli Şefli Yıllara Bir Özel Okul: Şemsülmekatip'ten Okullar Güneşi'ne", *Belgi*, S.22, 2021, ss. 803-824.

FORTNA, Benjamin C., *Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemlerinde Okumayı Öğrenmek*, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2013.

GELLNER, Ernest, *Uluslar ve Ulusçuluk*, İnsan Yayınları, İstanbul 1992.

GEVGİLİLİ, Ali, Türkiye Basını, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C.1, İletişim Yayınları, İstanbul 1983, ss. 202-228.

GRAFTON, Antony, *Yeni Dünyalar Eski Metinler: Geleneğin Gücü ve Keşiflerin Yarattığı Şaşkınlık*, Kitap Yayınları, İstanbul 2004.

GURBETOĞLU, Ali, "II. Meşrutiyet Dönemi Çocuk Dergilerinde Çocukluk Anlayışı", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C.40, S.2, 2007, ss. 63-92.

HİZ, Gürbey ve Ayşe Şentürer, "A Collection of Late Ottoman Imaginations, Constructions, and Experiences: Servet-i Fünûn", *YILLIK: Annual of Istanbul Studies*, S. 5, 2023, ss. 143-162.

KAPLAN, Leyla, Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1998.

KAPLAN, Leyla, "II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Kadınlarının Özgürleşme Hareketi", *Osmanlılar*, C.5, Ed. Güler Eren, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, ss.466-472.

KARASAR, Niyazi, *Bilimsel Araştırma Yöntemleri: Kavramlar, İlkeler, Teknikler,* Nobel Yayınevi, Ankara 2011.

KARPAT, Kemal, *Türk Demokrasi Tarihi: Sosyal, Kültürel, Ekonomik Temeller*, Timaş Yayınları, İstanbul 2010.

KOLOĞLU, Orhan*, 1908 Basın Patlaması*, Bas-Haş Yayınları, İstanbul 2005.

KOLOĞLU*,* Orhan, *Osmanlı Basının İçeriği*, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul 2010.

KOLOĞLU, Orhan, *Osmanlı Döneminde Basın Teknikleri ve Araçları*, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul 2010.

MANN, Michael, *İktidarın Tarihi: Başlangıçtan 1760'a Kadar Toplumsal İktidarın Kaynakları*, Phoenix Yayınları, İstanbul 2013.

MARDİN, Şerif, *Türk Modernleşmesi*, İletişim Yayınları, İstanbul 1991.

TOPRAK, Zafer, "Fikir Dergiciliğinin Yüz Yılı," *Türkiye'de Dergiler Ansiklopediler (1849-1983)*, Gelişim Yayınları, İstanbul 1984, ss. 20-30.

TOPUZ, Hıfzı, *Türk Basın Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2011.

UNAT, Kadri, "Türk Devrimi'nin Görsel Sunumu: Cumhuriyet'in Onuncu Yıl Dönümü Afişleri", *13. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Tarih Araştırmaları*, İksad Yayınevi, İstanbul 2021, ss. 209-256.

VARLIK, Bülent, Tanzimat ve Meşrutiyet Dergileri, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C.1, İletişim Yayınları İstanbul, 1985, ss. 112-113.

WEBER, Eugen, *Köylülerden Fransızlara*, Heretik Yayınları, İstanbul 2017.

WİESNER-HANKS, Merry E., *Kısa Dünya Tarihi*, Türkiye İş Bankası, İstanbul 2020.

YILDIRIM, Ali ve Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri,* Seçkin Yayınevi, Ankara 2013.

YİNİLMEZ AKAGÜNDÜZ, Seval, "II. Meşrutiyet Dönemi Ahlak Eğitimine Örnek Bir Ders Kitabı: İbtidailere Malumat-ı Ahlakiyye ve Medeniyye", *Kesit Akademi Dergisi*, S.7, 2017, ss. 240-257.

YİNİLMEZ AKAGÜNDÜZ, Seval, "Osmanlı Devleti'nde Okutulan İlk Fizik Ders Kitabı: Usul-i Hikmet-i Tabiiye (Doğa Felsefesine Giriş)", Türk Eğitim Tarihi Dergisi, C.2, S.2, 2013, ss. 58-77.

GTTAD

Makale Bilgileri:	
Etik Kurul Kararı:	*Etik Kurul Kararından muaftır.*
Katılımcı Rızası:	*Katılımcı yoktur.*
Mali Destek:	*Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.*
Çıkar Çatışması:	*Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.*
Telif Hakları:	*Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır.*
Article Information:	
Ethics Committee Approval:	*It is exempt from the Ethics Committee Approval*
Informed Consent:	*No participants.*
Financial Support:	*The study received no financial support from any institution or project.*
Conflict of Interest:	*No conflict of interest.*
Copyrights:	*The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study.*